

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA
URED VLADE ZA EUROPSKE INTEGRACIJE

Broj: 15-239/23
Široki Brijeg, 31. listopada 2023. godine

Godišnje izvješće o razvoju s izvješćem o provedbi Strategije za 2022. godinu

Listopad, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Stupanj razvoja ŽZH.....	4
2.1. Demografske karakteristike i kretanja.....	4
2.2. Gospodarski pokazatelji	8
2.3. Društveni pokazatelji	21
2.4. Okoliš i infrastruktura.....	31
3. Sustav upravljanja razvojem.....	33
3.1. Organizacijski kapaciteti	33
3.2. Ljudski kapaciteti	34
3.3. Financijski kapaciteti	35
4. Pregled provedbe Strategije razvoja ŽZH 2021-2027 za 2021. godinu	36
4.1. Struktura Strategije razvoja ŽZH 2021-2027	36
4.2. Ukupan pregled ostvarenih rezultata u provedbi Strategije za 2022. godinu	36
4.3. Preporuke za jačanje sustava praćenja provedbe strategije	45
5. Doprinos ŽZH ciljevima održivog razvoja	46

1. Uvod

Gospodarski i društveni razvoj Županije Zapadnohercegovačke (u daljnjem tekstu: ŽZH) u prethodnoj godini, kao i trendovi u odnosu na prethodne tri godine odnosno razdoblje od 2020. do 2022. godine, prikazani su ovom izvješću kroz praćenje odabranih pokazatelja i trendova koji se u pojedinim segmentima uspoređuju s Federacijom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH) i drugim županijama u FBiH. Također prikazani su određeni razvojni pokazatelji po općinama i gradovima.

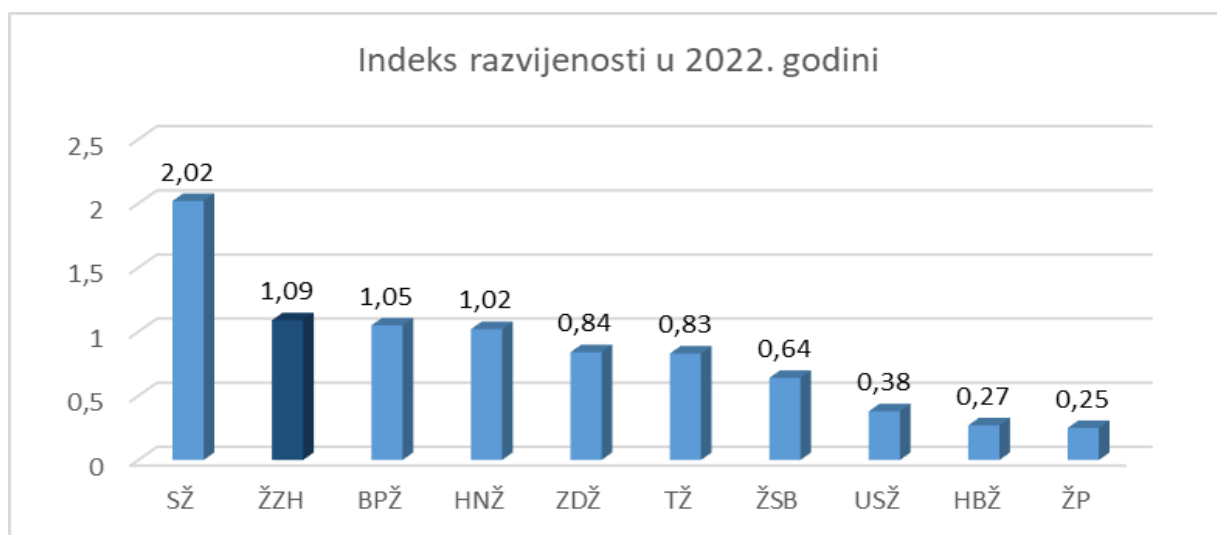
Podaci koji su se koristili u pripremi ovog izvješća su prikupljeni od: Federalnog zavoda za statistiku (u daljnjem tekstu: FZS), Federalnog zavoda za programiranje razvoja (u daljnjem tekstu: FZZPR), županijskih tijela, Grada Širokog Brijega, Grada Ljubuškog, općine Posušje, općine Grude, poslovne baze Dun&Bradstreet.

U posebnom poglavlju ovog izvješća izdvojen je pregled provedbe Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021.-2027. (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja ŽZH). Za potrebe poglavlja, prikupljeni su podaci FZS, FZZPR te pojedinih institucija u ŽZH kako bi mjerili pokazatelje definirane u strateškim i prioritetnim ciljevima. Ovo je drugo izvješće o provedbi Strategije ŽZH za razdoblje 2021.-2027.

2. Stupanj razvoja ŽZH

Razvojni trendovi u ŽZH u protekle tri godine, tj. za razdoblje od 2020. do 2022. godine su prikazani prema odabranim pokazateljima na razini županije te na razini općina i gradova, a grupirani su u tri skupine: gospodarstvo, društvo i okoliš/infrastruktura.

Prema indeksu razvijenosti¹ u FBiH, ŽZH se treću godinu zaredom nalazi na drugom mjestu s indeksom razvijenosti 1,09. Na prvom mjestu je Sarajevska županija s indeksom razvijenosti 2,02, a na trećem Bosansko-podrinjska županija s indeksom razvijenosti 1,05.

Slika 1 – Indeks razvijenosti po županijama u 2022. godini (Izvor: FZZPR)

Samo tri županije bilježe rast indeksa razvijenosti u 2022. godini u odnosu na dvije prethodne godine 2021. i 2020., a to su Zapadnohercegovačka, Bosansko - podrinjska i Hercegovačko-neretvanska. Ostale županije bilježe isti ili niži indeks razvijenosti.

2020.			2021.			2022.		
Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti	Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti	Pozicija	Županija	Indeks razvijenosti
1.	SŽ	2,04	1.	SŽ	2,02	1.	SŽ	2,02
2.	ŽZH	1,03	2.	ŽZH	1,06	2.	ŽZH	1,09
3.	HNŽ	1,01	3.	BPŽ	1,04	3.	BPŽ	1,05
4.	BPŽ	0,99	4.	HNŽ	0,99	4.	HNŽ	1,02
5.	TŽ	0,84	5.	TŽ	0,84	5.	ZDŽ	0,84
6.	ZDŽ	0,83	6.	ZDŽ	0,84	6.	TŽ	0,83
7.	ŽSB	0,64	7.	ŽSB	0,65	7.	ŽSB	0,64
8.	USŽ	0,40	8.	USŽ	0,41	8.	USŽ	0,38
9.	ŽP	0,29	9.	ŽP	0,29	9.	HBŽ	0,27
10.	HBŽ	0,27	10.	HBŽ	0,27	10.	ŽP	0,25

Tabela 1 – Indeks razvijenosti po županijama (Izvor: FZZPR)

2.1. Demografske karakteristike i kretanja

Demografska kretanja prikazana su u trendovima po ključnim pokazateljima, i to po broju stanovnika, prirodnom priraštaju, gustoći naseljenosti, strukturi stanovništva i migracijama.

¹ Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji predstavlja prosjek standardiziranih vrijednosti društvenogospodarskih pokazatelja u određenom razdoblju. Pokazatelji koji se koriste za izradu indeksa razvijenosti županija i jedinica lokalne samouprave u FBiH su: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stupanj zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stupanj obrazovanja radne snage

Temelj za podatke o stanovništvu jest popis stanovništva iz 2013. godine i podaci koje vodi FZS po godinama.

Broj stanovnika

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine ŽZH ima 94.898 stanovnika, a prema procjeni broja prisutnog stanovništva u 2022. godini, koju vodi FZS, u ŽZH je bilo 92.390 stanovnika.

Općine i gradovi	Stanovništvo prema popisu iz 2013.	Procjena prisutnog stanovništva u 2021.	Procjena prisutnog stanovništva u 2022.
Grude	17.308	16.613	16.515
Ljubuški	28.184	26.922	26.774
Posušje	20.477	20.257	20.216
Široki Brijeg	28.929	28.912	28.885
ŽZH	94.898	92.704	92.390

Tabela 2- Broj stanovnika u ŽZH (Izvor: FZS)

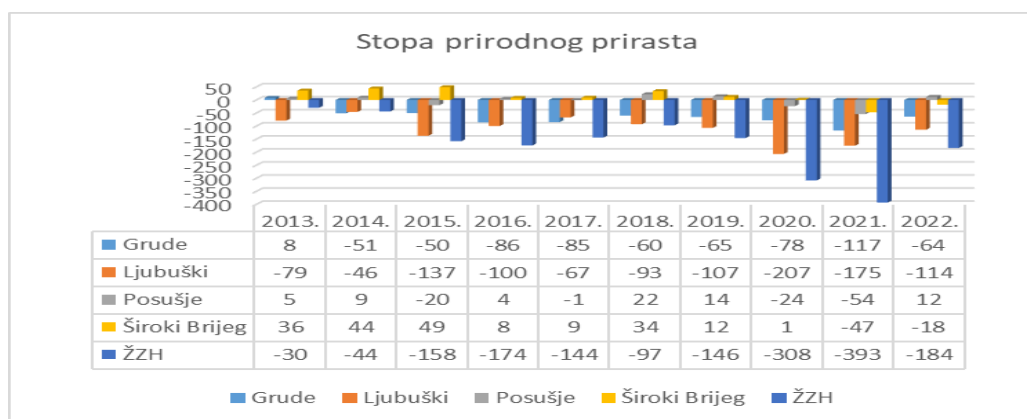
Broj procijenjenog prisutnog stanovništva u ŽZH je u 2022. godini bio manji za 314 osoba (0,34%) u odnosu na prethodnu 2021. godinu. U odnosu na 2013. godinu kada se vršio popis stanovništva, broj procijenjenog prisutnog stanovništva je manji za 2.508 osoba (2,64%).

U 2022. godini općina Grude broji 16.515 stanovnika, 0,6% manje u odnosu na 2021. godinu i 4,6% manje u odnosu na 2013. godinu. U Ljubuškom je u 2022. godini procijenjeno 26.774 prisutnog stanovništva, 0,6% manje nego prethodne 2021. godine i 5% manje u odnosu na 2013. godinu. Općina Posušje u 2022. godini broji 20.216, 0,2% manje u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 1,3% manje u odnosu na godinu popisa stanovništva. Široki Brijeg je u 2022. godini zabilježio 28.885 stanovnika, 0,1% manje u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 0,15% u odnosu na 2013. godinu.

Prirodni prirast

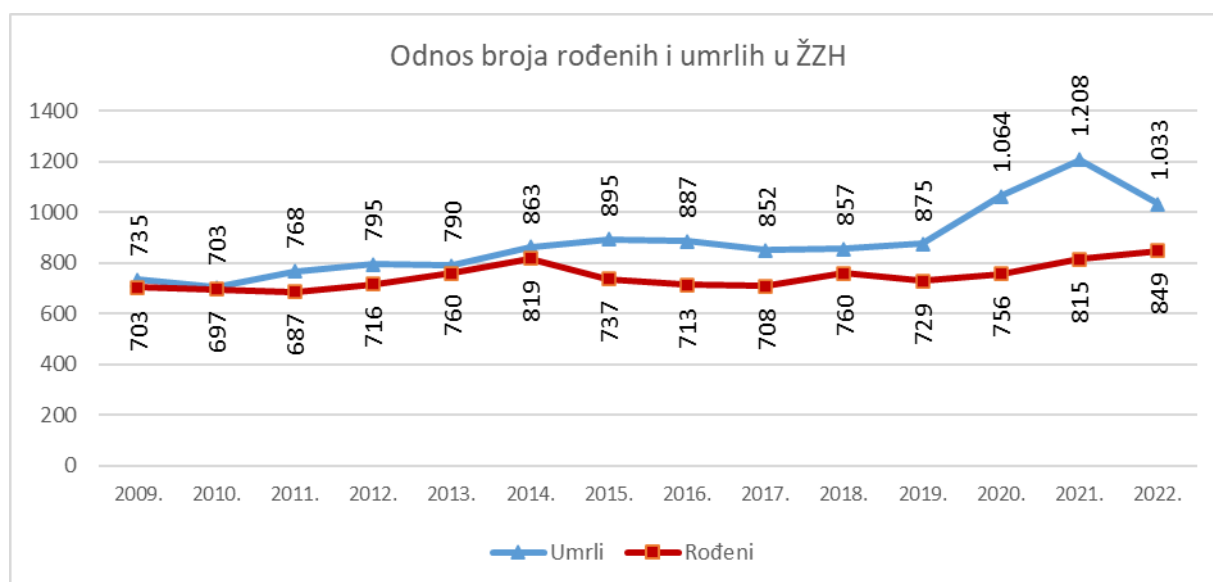
Negativan prirodni prirast se nastavlja i u 2022. godini, i iznosi -184. U 2021. godini je prirodni prirast iznosio -393, a u 2020. godini -308. U 2022. godini umrlo je 1.033 osoba što je 175 umrle osobe manje nego prethodne 2021. godine, odnosno 14,5%. U odnosu na 2020. godinu, u 2022. godini je 2,9% manje umrlih. U 2022. godini se bilježi smanjenje broja umrlih u odnosu na prethodne dvije godine (2021. i 2022. godinu), odnosno godine u kojoj je vladala pandemija COVID-19, ali je ovaj broj još uvijek veći u odnosu na prosječan broj umrlih u razdoblju od 10 godina prije pandemije COVID 19, odnosno od 2009. do 2019. godine.

U 2022. godini Grude, Ljubuški i Široki Brijeg bilježe negativan prirodni prirast. Tako je u 2022. godini u Grudama zabilježen negativan prirodan prirast od -64, u Ljubuškom -114 i u Širokom Brijegu -18. U općini Posušje u 2022. godini zabilježen je pozitivan prirodni prirast koji iznosi 12.

Slika 2 – Prirodni prirast u ŽZH (Izvor: FZS)

Kada analiziramo broj rođenih, odnosno kada usporedimo broj rođenih u 2021. i 2022. u odnosu na prosječan broj rođenih od 2009. do 2019. vidjet ćemo da je broj rođenih u 2021. godini veći za 11,6% u odnosu na desetogodišnji prosjek, a u 2022. godini broj rođenih je veći za 16,3% u odnosu na desetogodišnji prosjek. Iako je broj rođenih u 2022. rastao u odnosu na prosjek u promatranom desetogodišnjem razdoblju, negativna stopa prirodnog prirasta je veća iz razloga drastično većeg broja umrlih osoba.

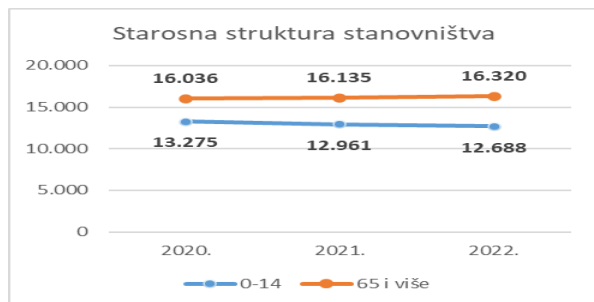
Slika 3 – Odnos broja rođenih i umrlih (Izvor: FZS)

Struktura stanovništva i gustoća naseljenosti

U strukturi stanovništva u 2022. godini žene čine 49,97% od ukupnog procijenjenog stanovništva. Oko 13,7% stanovništva otpada na osobe do 14 godina starosti, oko 17,7% čine osobe u dobi od 65 i više godina, a oko 69% je radno sposobnog stanovništva. I u 2022. godini zabilježeno je smanjenje osoba u dobi do 14 godina starosti, a u isto vrijeme broj osoba stariji od 64 godine je u porastu.

U 2022. godini zabilježeno je 12.688 osoba mlađih od 14 godina, što je 2,1% manje nego u 2021. godini i 4,4% manje nego u 2020. godini. Broj osoba starijih od 64 godine u 2022. iznosio je 16.320, 1,2% više nego prethodne 2021. godine i 1,8% više u odnosu na 2020. godinu. Također, u 2022. godini zabilježeno je i smanjenje broja radno sposobnog stanovništva u odnosu na prethodne dvije godine. Tako je u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu 0,36% manje radno sposobnog stanovništva, a u odnosu na 2020. godinu je 0,8%

manje radno sposobnog stanovništva. Ovaj trend korespondira s činjenicom da u proteklih 9 godina bilježimo negativan prirodni prirast i negativan trend migracije stanovništva.

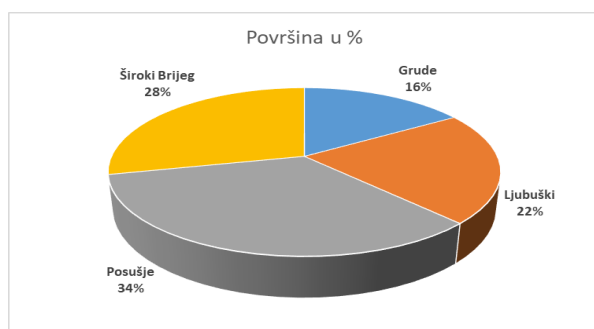
Slika 4 – Starosna struktura stanovništva (Izvor: FZS)

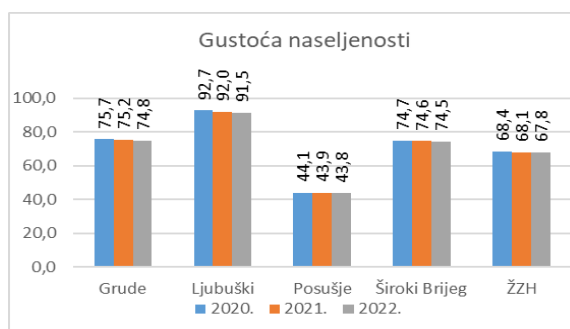
Slika 5 – Stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine starosti (Izvor:FZS)

Po pitanju gustoće naseljenosti razvidno je kako je ŽZH ruralna regija. Naime prosječna gustoća naseljenosti u ŽZH iznosi 67,8 stanovnika po km², te se karakterizira kao ruralna regija (Prema OECD kriterijima, ruralnim područjem se smatra područje koje ima ispod 150 stanovnika na kvadratni kilometar). Površina ŽZH iznosi 1.363 km², a prema podacima FZS broj prisutnog stanovništva u 2022. godini je bio 92.390.

Površinom je najveće Posušje s 461 km², slijedi Široki Brijeg s 388 km², zatim Ljubuški s 293 km², te Grude s 221 km². U postotcima Posušje zauzima 34% teritorija županije, Široki Brijeg 28%, Ljubuški 22% te Grude 16% površine.

Slika 6 – Površina ŽZH i udio općina i gradova (Izvor: FZS)

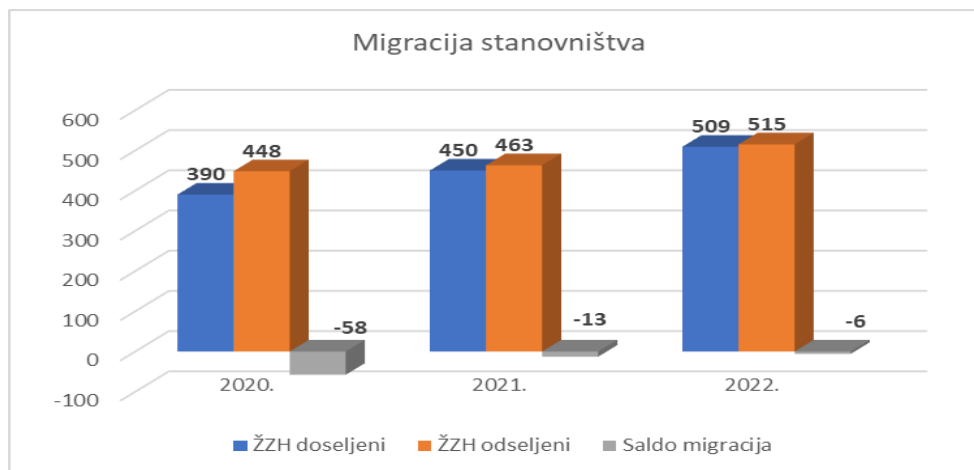
Slika 7 – Gustoća naseljenosti u ŽZH (Izvor: FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti po općinama i gradovima proizlazi kako je Ljubuški najgušće naseljen (91,5 stanovnika na km² u 2022. godini), zatim Grude (74,8 stanovnika na km² u 2022. godini), slijedi Široki Brijeg (74,5 stanovnika po km² u 2022. godini), dok je najrjeđe naseljeno Posušje (43,8 stanovnika po km² u 2022. godini).

Migracije

U analizi migracija, odnosno broja odseljenih iz ŽZH kao i broja doseljenih u ŽZH, prema podacima FZS² u ŽZH se u prethodne tri promatrane godine bilježi prosječno 450 doseljenih u ŽZH i 475 odseljenih iz ŽZH. Broj odseljenih osoba je u 2022. godini iznosio 515, i 11,2% je veći od broja odseljenih u 2021. godini, a odnosu na 2020. godinu, broj odseljenih osoba je veći za 15%.

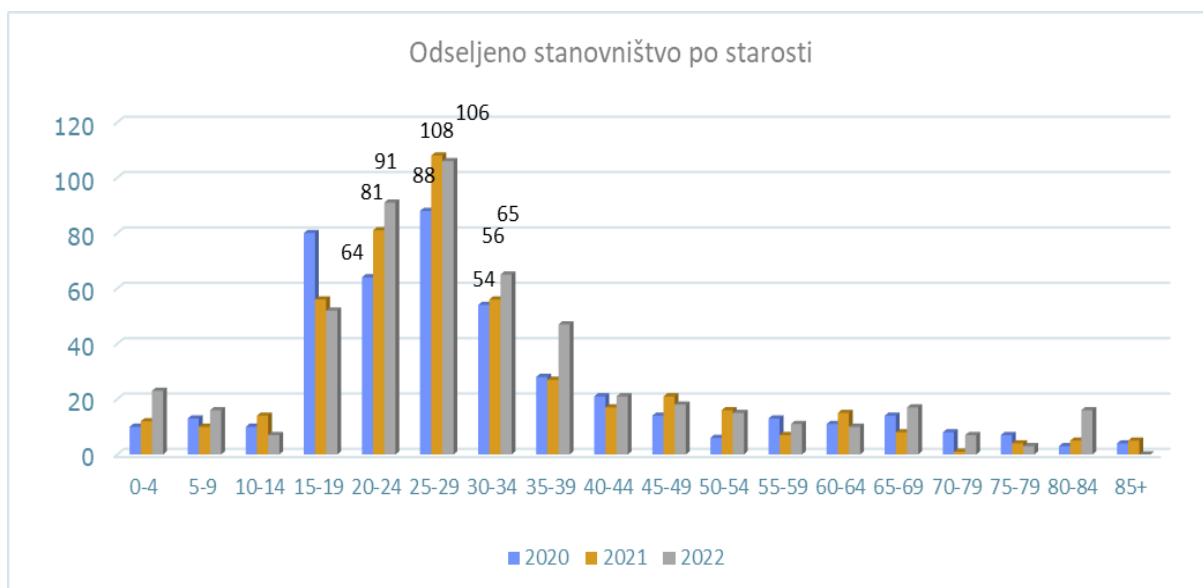
² Podaci o migracijama su službeni statistički podaci i temelje se na formalno objavljenim i formalno prijavljenim osobama. Međutim, broj odseljenih je zasigurno veći od formalno prikazanog jer se veliki broj ljudi ne objavljuje sa svoje adrese boravišta.

Slika 8 – Migracija stanovništva u ŽZH (Izvor:FZS)

Od ukupno odseljenih iz ŽZH u 2022. godini, registrirano je 80 osoba koje su odselile u inozemstvo, dok je ostali dio odselio iz ŽZH u druge dijelove FBiH. Od ukupnog broja odseljenih u inozemstvo najviše osoba je odselilo u Hrvatsku, njih 68.

Po starosnoj dobi, u 2022. godini, od ukupno 515 odseljenih stanovnika, 106 ili 20,6% ih je u dobi od 25 do 29 godina, zatim 91 ili 17,7% stanovništva u dobi od 20 do 24 godine. Od ukupno 515 odseljenih, njih 436 odnosno 84,7% je radno sposobno stanovništvo u dobi od 15-64 godine.

Slika 9 – Odseljeno stanovništvo po starosti (Izvor: FZS)

2.2. Gospodarski pokazatelji

U ovom poglavlju daje se kratki pregled osnovnih razvojnih pokazatelja i trendovi u promatrane tri godine, tj. od 2020. do 2022. godine. Prikazani su trendovi u poslovnom sektoru u ŽZH koji se temelje na podacima gospodarskih subjekata u ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2022. godinu, kao i na statističkim podacima.

Poslovanje poduzeća

Prema podacima iz poslovne baze Dun&Bradstreet u ŽZH je za 2022. godinu završne račune predalo 1.311 poslovnih subjekata, što u odnosu na 2021. godinu predstavlja porast za 100 poslovnih subjekata, odnosno porast oko 8,25%. Pregled financijskog poslovanja ovih subjekata u 2022. godini u odnosu na prethodnu 2021. godinu pokazuje povećanje prihoda za 23,7%, povećanje neto dobiti za 54% te povećanje broja zaposlenih za 4,7%. Pokazatelji iz baze Dun&Bradstreet temelje se samo na podacima iz završnih financijskih izvješća za 2022. godinu.

Ukupni financijski podaci za ŽZH	2020.	2021.	2022.
Ukupni prihodi	3.636.030.834,93	4.231.876.905,36	5.235.810.329,38
Neto dobit	233.608.006,18	318.468.840,71	493.236.810,72
Broj kompanija	1.159	1.211	1.311
Broj zaposlenih	15.662	15.793	16.537

Tabela 3 – Pregled ukupnih financijskih podataka za ŽZH (Izvor: Dun&Bradstreet)

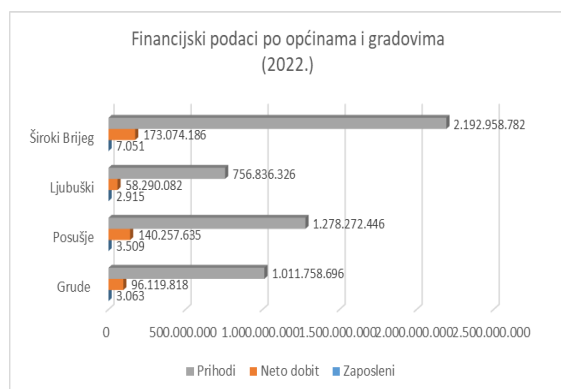
Najveći ukupni prihod na razini ŽZH ostvarili su poslovni subjekti iz Širokog Brijega, potom iz Posušja, Gruda te Ljubuškog. Najveću neto dobit u 2022. godini prema podacima baze Dun&Bradstreet bilježe subjekti iz Širokog Brijega, potom iz Posušje, slijede poslovni subjekti iz Gruda i Ljubuškog. Najviše zaposlenih imaju poslovni subjekti koji su predali završne račune iz Širokog Brijega, potom iz Posušja te Gruda. Najmanji broj zaposlenih prema bazi Dun&Bradstreet bilježi Ljubuški.

Poslovni subjekti u Širokom Brijegu bilježe rast prihoda u 2022. godini za oko 24,2%, neto dobit je povećana za 20,8% a broj zaposlenih za 4,3% u odnosu na 2021. godinu.

U Ljubuškom su se poslovni prihodi povećali za 17,97%, a neto dobit za 18,23%. Broj zaposlenih je veći za 4,44% u odnosu na 2021. godinu.

Poslovni subjekti u Posušju su zabilježili povećanje prihoda za 23,15%. Posušje isto tako bilježi najveći rast neto dobiti u odnosu na prethodnu 2021. godinu, i to neto dobit je veća za 117,9%. Broj zaposlenih u subjektima koji su predali završne račune je manji za 5,2% u odnosu na 2021. godinu.

Poslovni subjekti u Grudama bilježe povećanje prihoda za 28,5% u odnosu na 2021. godinu, dok neto dobit bilježi povećanje za oko 22,4%. Broj zaposlenih je veći za 6,7% u odnosu na 2021. godinu.

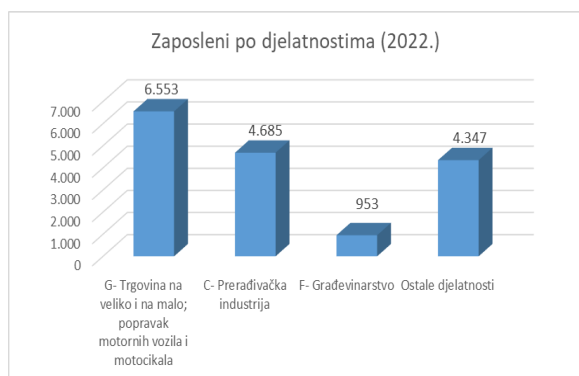

Slika 10- Financijski podaci po općinama za poslovne subjekte koji su predali završna financijska izvješća (Izvor: Dun&Bradstreet)

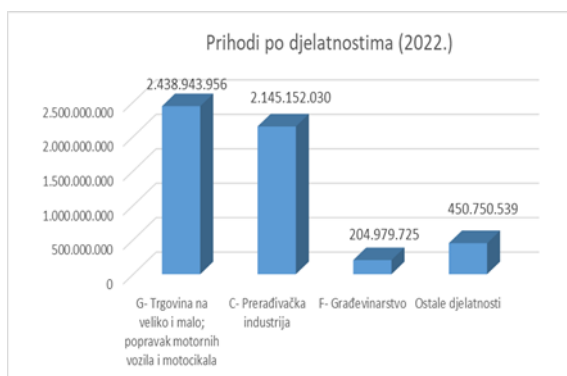

Slika 11- Broj subjekata po djelatnostima ŽZH u 2022. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

Najviše gospodarskih subjekata u 2022. godini u ŽZH, koji su predali završne financijske račune, bavilo se trgovinom na veliko i malo 36,8%, a ista djelatnost broji i najveći broj zaposlenih 39,62%. Na drugom mjestu s najviše gospodarskih subjekata je prerađivačka industrija 17,84%, u kojoj je zaposleno oko 28,33% od ukupnog broja zaposlenih osoba prema podacima iz Dun&Bradstreet baze. Na trećem mjestu po broju poslovnih subjekata su stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, a u postotku broj subjekata koji se bavi tim djelatnostima je 8,22%.

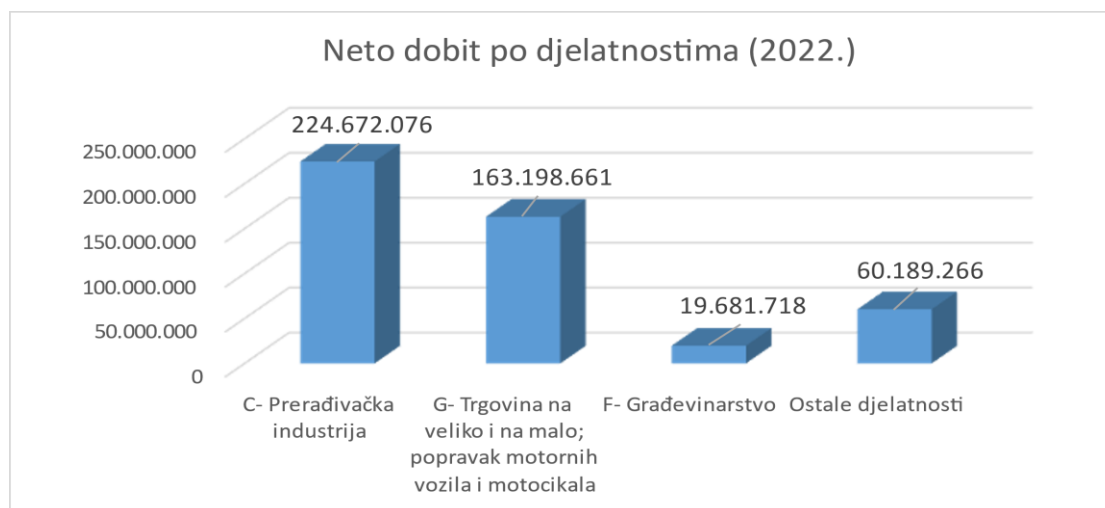

Slika 12- Broj zaposlenih po djelatnostima u 2022. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

Slika 13- Poslovni prihodi po djelatnostima u 2022. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

U 2022. godini najviše je poslovnih prihoda ostvareno u trgovini na veliko i malo, 46,55% od ukupno ostvarenih prihoda. Slijedi prerađivačka industrija sa 40,94% od ukupno ostvarenih prihoda i građevinarstvo sa 3,91% od ukupno ostvarenih prihoda.

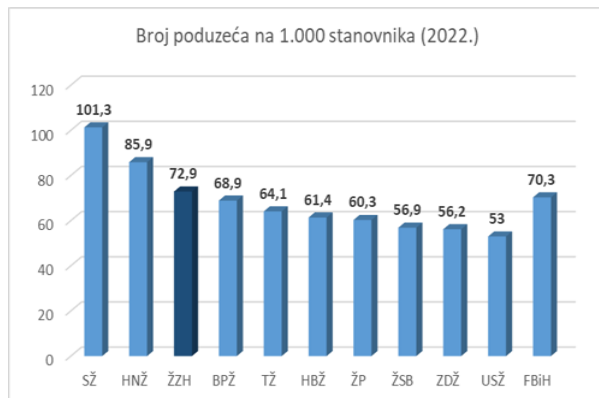

Slika 14- Neto dobit po djelatnostima u 2022. godini (Izvor: Dun&Bradstreet)

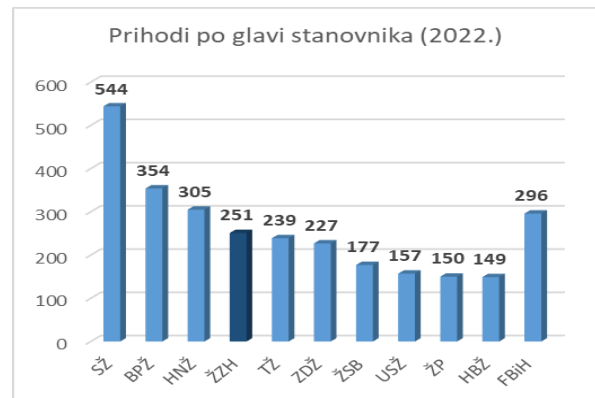
Najveća neto dobit je ostvarena u djelatnosti C-prerađivačka industrija, i to 48,03% od ukupno ostvarene neto dobiti. Na drugom mjestu je G-Trgovina na veliko i malo sa 34,89% od ukupno ostvarene dobiti, a na trećem mjestu je građevinarstvo sa oko 4,21% od ukupno ostvarene neto dobiti prema podacima iz poslovne baze Dun&Bradstreet.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2022. godinu, po broju poduzeća na 1.000 stanovnika, ŽZH se nalazi na trećem mjestu u FBiH. Više poduzeća na

1.000 stanovnika ima samo SŽ i HNŽ. U usporedbi prihoda po glavi stanovnika, ŽZH se nalazi na četvrtom mjestu, iza SŽ, BPŽ, HNŽ.

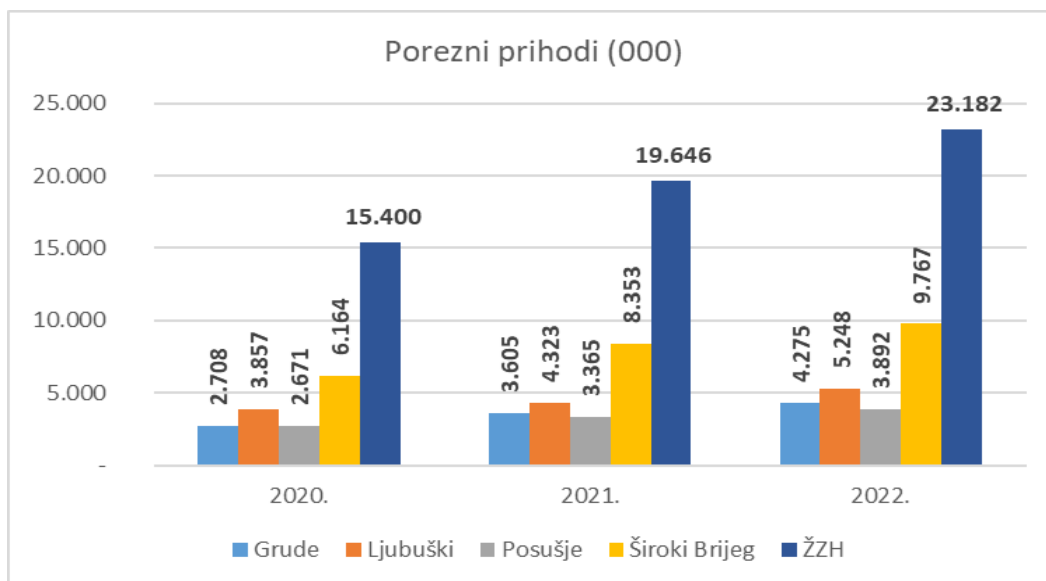
Slika 13 – Broj poduzeća na 1.000 stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Slika 14- Prihodi po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZZPR)

Porezni prihodi

U ŽZH je u 2022. godini ostvareno je 23,2 milijuna KM poreznih prihoda. U analizi poreznih prihoda u posljednje tri godine, vidljivo je da se u ŽZH u 2022. godini bilježi rast poreznih prihoda u odnosu na 2021. godinu i to za 18%, a u odnosu na 2020. godinu porezni prihodi su veći za 50,53%.

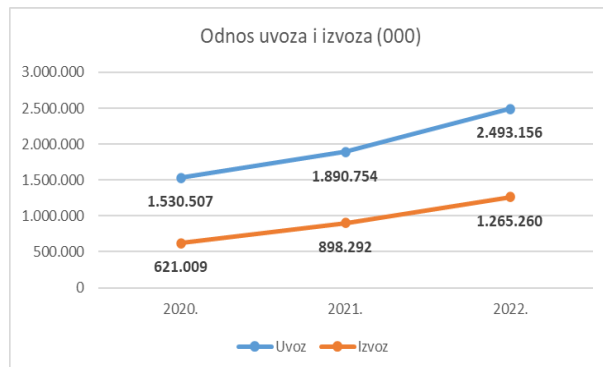
Slika 17 – Porezni prihodi u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Što se tiče analize poreznih prihoda po jedinicama lokalne samouprave, obje općine (Posušje i Grude) i oba grada (Široki Brijeg i Ljubuški) bilježe pozitivan trend, u odnosu na prethodnu 2021. godinu. Tako su u Grudama u 2022. godini porezni prihodi iznosili 4.275.000 KM i povećali su se za 18,6% u odnosu na 2021. godinu, a u odnosu na 2020. godinu veći su 57,9%. U Ljubuškom su porezni prihodi iznosili 5.248.000 KM u 2022. godini i veći su za 21,4% u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 36,1% u odnosu na 2020. godinu. U Posušju su porezni prihodi u 2022. iznosili 3.892.000 KM i veći su za 15,7% u odnosu na 2021. godinu i 45,7% u odnosu na 2020. godinu. U Širokom Brijegu su porezni prihodi iznosili 9.767.000 KM

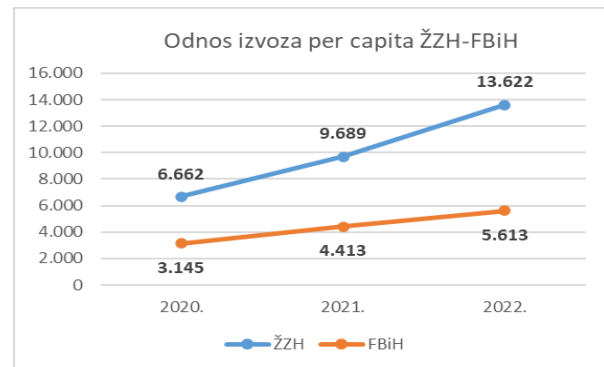
u 2022. godini, i veći su za 16,9% u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 58,5% u odnosu na 2020. godinu.

Uvoz- Izvoz

Kada promatramo odnos uvoza i izvoza u ŽZH, izvoz u 2022. godini iznosi 1.265.261.000 KM i bilježi porast za 40,9% u odnosu na 2021. godinu, te 103,7% u odnosu na 2020. godinu. Uvoz u 2022. također bilježi porast u odnosu na 2021. godinu. U 2022. godini je iznosio 2.493.156.000 KM i veći je za 31,86% u odnosu na prethodnu 2021. godinu. U odnosu na 2020. godinu porezni prihodi su u 2022. godini veći za 62,9%.

Slika 18 – Odnos uvoza i izvoza u ŽZH (Izvor:FZZPR)

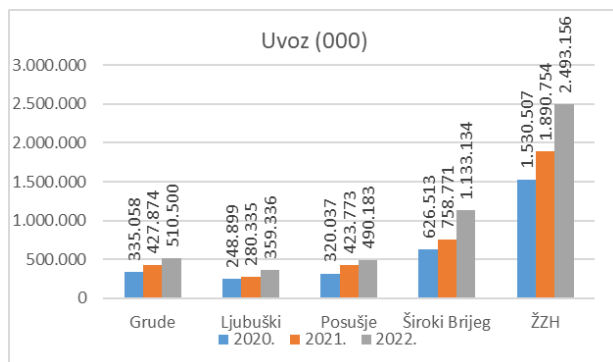

Slika 19 – Odnos izvoza po glavi stanovnika između ŽZH i FBiH (Izvor: FZZPR)

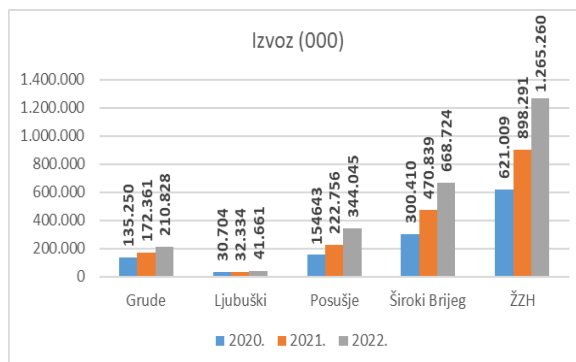
Izvoz po glavi stanovnika u ŽZH bilježio je pozitivan trend u prethodnim promatranim godinama, a 2022. godine izvoz po glavi stanovnika iznosi 13.622 KM i povećao su se za 40,6% u odnosu na 2021. godinu, i 104,5% u odnosu na 2020. godinu. FBiH također bilježi pozitivan trend u segmentu izvoza po glavi stanovnika, a u 2022. godini bilježi povećanje u odnosu na prethodne dvije godine 2021. i 2020. godinu i to 27,2% u odnosu na 2021. godinu i 78,5% u odnosu na 2020. godinu. Kroz sve promatrane godine izvoz po glavi stanovnika u ŽZH je veći od izvoza po glavi stanovnika u FBiH.

Promatrajući pojedinačno jedinice lokalne samouprave, i gradovi i općine ŽZH imaju porast uvoza u 2022. godini u odnosu na prethodnu 2021. godinu. Uvoz je u Širokom Brijegu iznosio 1.133.134.000 KM, što je 49,3% više od prethodne 2021. godine i 80,9% je veći u odnosu na 2020. godinu. U Posušju je zabilježen 15,7% veći uvoz u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu, i 53,7% veći uvoz u odnosu na 2020. godinu. U Ljubuškom je u 2022. godini uvoz iznosio 359.336.000 KM, 28,2% je veći nego prethodne 2021. godine i veći za 44,4% u odnosu na 2020. godinu. Grude, kao i ostale jedinice lokalne samouprave, bilježe pozitivan trend uvoza u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu, i to uvoz se povećao za 19,3%, a u odnosu na 2020. godinu veći je za 52,4%.

U segmentu izvoza, kao i kod uvoza sve jedinice lokalne samouprave bilježe pozitivan trend u odnosu na prethodnu promatranu godinu. Široki Brijeg bilježi povećanje izvoza u 2022. godini i to za 42,03% u odnosu na 2021. godinu, i 122,6% u odnosu na 2020. godinu. Posušje je zabilježilo povećanje izvoza za 54,5% u 2022. godini u odnosu na prethodnu 2021. i 122,5% u odnosu na 2020. godinu. Ljubuški bilježi najmanji izvoz kroz sve godine i u 2022. je iznosio 41.661.000 KM, a to je povećanje od 28,9% u odnosu na 2021. godinu. U odnosu na 2020. godinu, izvoz u Ljubuškom je povećan za 35,7%. I u Grudama je zabilježen pozitivan trend u segmentu izvoza, i to, izvoz se povećao za 22,3% u odnosu na prethodnu 2021. i 55,8% u odnosu na 2020. godinu.

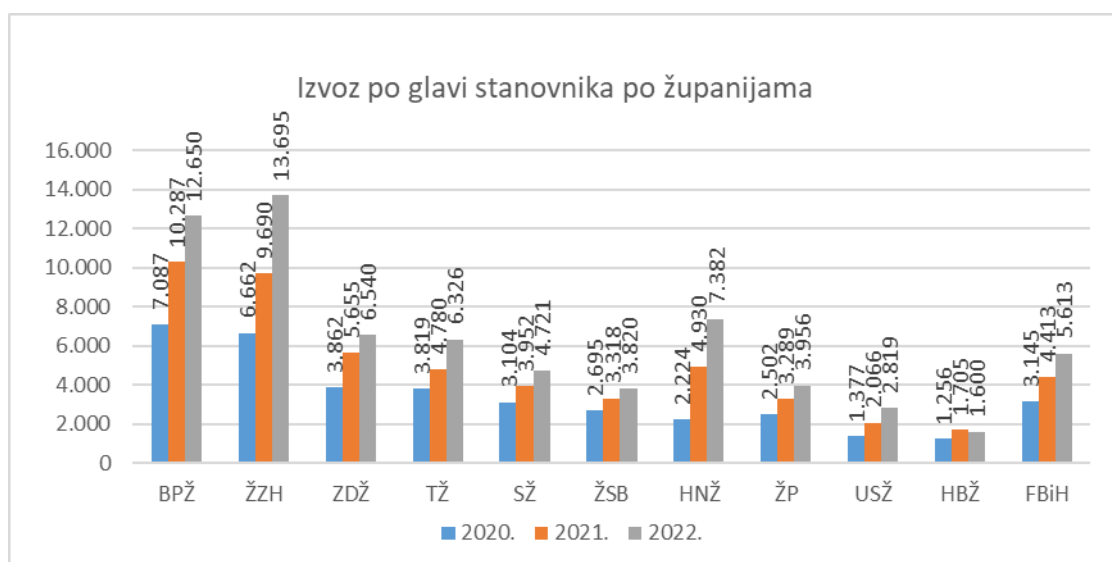

Slika 20 – Uvoz u ŽZH u tisućama KM (Izvor: FZS)

Slika 21 – Izvoz iz ŽZH u tisućama KM (Izvor: FZS)

Ako usporedimo izvoz po glavni stanovnika s ostalim županija i FBiH, ŽZH se u 2022. godini nalazi na drugom mjestu iza BPŽ. Prosječan izvoz po glavi stanovnika u FBiH u 2022. godini iznosi 5.613 KM, što znači da je izvoz po glavi stanovnika u ŽZH koji iznosi 13.695 KM veći od federalnog prosjeka za 8.082 KM.

Slika 22 – Izvoz po glavi stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Prema podacima FZS najveći ostvareni izvoz u 2022. godini, kada promatramo izvoz po područjima klasifikacijske djelatnost, zabilježen je u prerađivačkoj industriji (88,5% od ukupnog izvoza).

Djelatnost	2020.	2021.	2022.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3.444	3.461	4.637
Vađenje ruda i kamena	436	435	55.826
Prerađivačka industrija	557.402	828.176	1.120.006
Proizvodnja, snabdijevanje, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	0	0
Ostalo	59.710	66.220	83.747
Nerazvrstano po kategorijama	18	0	1.044
UKUPNO	621.010	898.292	1.265.261

Tabela 4 – Izvoz po djelatnostima (Izvor: FZS)

Kada analiziramo izvoz po sektorima vidljivo je kako je u 2022. godini najveći izvoz ostvaren u sektoru Mašine/ strojevi i transportna sredstva (38,75%) i u sektoru Industrijski proizvodi razvrstani prema vrsti sirovina (35,31%).

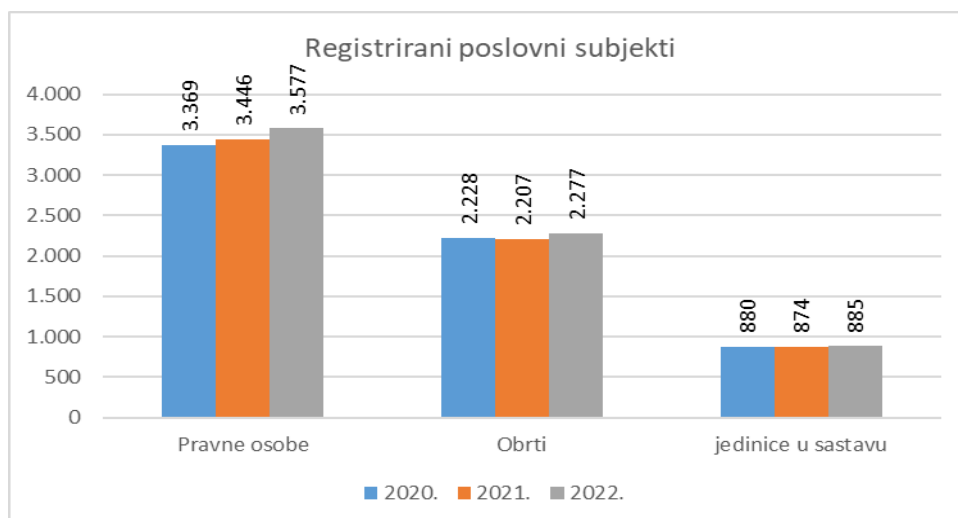
Sektor	2020.	2021.	2022.
Hrana i žive životinje	12.905	14.462	17.935
Pića i duhan	3.079	2.721	2.639
Sirove materije nejestive, osim goriva	16.128	12.260	20.959
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	1.105	959	81.328
Masti i ulja život. I biljnog porijekla	2	33	14
Kemijski proizvodi	47.436	59.623	68.593
Industrijski proizvodi razvrstani prema vrsti sirovina	224.238	328.721	446.739
Mašine/ Strojevi i transportna sredstva	231.069	375.847	490.223
Razni industrijski proizvodi	85.047	103.666	135.787
Proizvodi neraspoređeni po kategorijama	1	0	1.044
UKUPNO	621.010	898.292	1.265.261

Tabela 5 – Izvoz po sektorima (Izvor: FZS)

Struktura gospodarstva

Prema podacima FZS³, u strukturi gospodarstva u ŽZH dominiraju pravne osobe kojih u ukupnom broju poslovnih subjekata ima 3.577, dok obrta ima 2.277. U sastavu pravnih osoba ima 885 poslovnih subjekata.

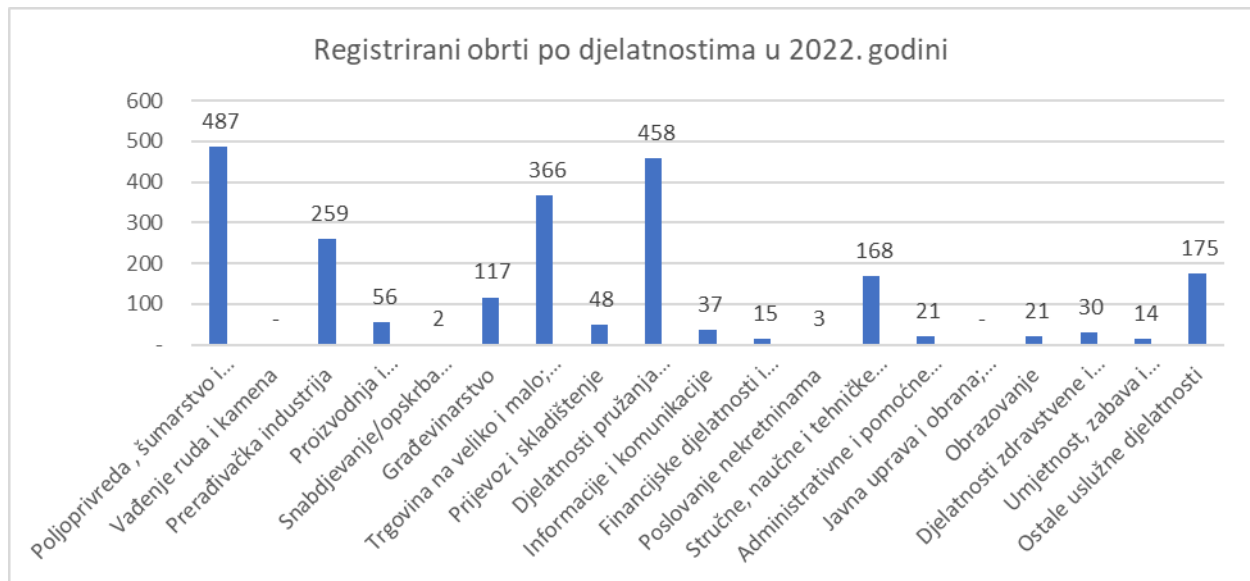
Broj obrta je u 2022. godini zabilježio rast u odnosu na 2021. godinu, i to za 70 poslovnih subjekata. Jedinice u sastavu bilježe povećanje u odnosu na 2021. godinu i to za 11, u 2022. godini 5 jedinica u sastavu je više u odnosu na 2020. godinu. Pravne osobe bilježe pozitivan trend kroz sve promatrane godine, i u 2022. godini je 3.577 pravnih osoba, 131 više nego prethodne 2021. godine.

Slika 23 - Registrirani poslovni subjekti (Izvor: FZS)

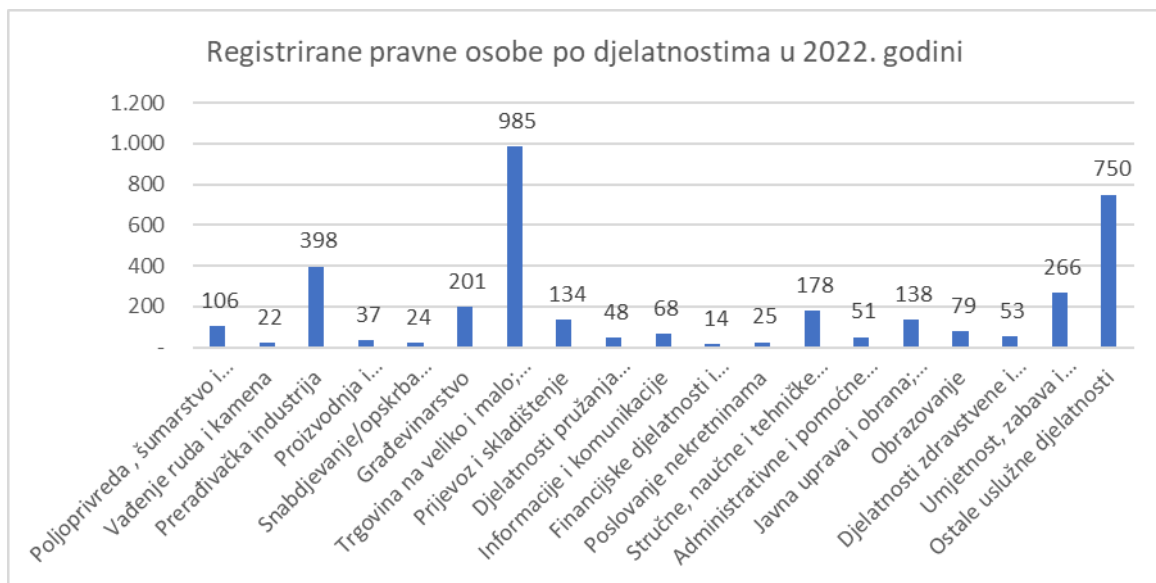
³ U ovaj broj su uračunati svi poslovni subjekti, odnosno i oni koji su neaktivni ali se još statistički vode jer nisu formalno objavljeni iz pojedinih razloga.

U strukturi obrta u ŽZH u 2022. godini najviše je obrta iz djelatnosti Poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (21,4%), zatim iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (20,1%) te trgovine na veliko i malo (16,1%)

Slika 24 – Broj obrta po djelatnostima u 2022. godini (Izvor: FZS)

U strukturi pravnih osoba, najviše pravnih osoba je u djelatnostima trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (28%), potom ostalih uslužnih djelatnosti (20,6%) i prerađivačke industrije (11,6%).

Slika 25 – Struktura pravnih osoba po djelatnostima u 2022. godini (Izvor: FZS)

Poslovna infrastruktura

U ŽZH je aktivno 7 poslovnih zona. Po dvije poslovne zone su aktivne U Širokom Brijegu, Ljubuškom i Posušju i jedna u općini Grude. Ukupna površina poslovnih zona je 612,64 ha na kojima je 299 parcela. U 2022. godini, u poslovnim zonama je aktivno 67 tvrtki, što je 2 tvrtke

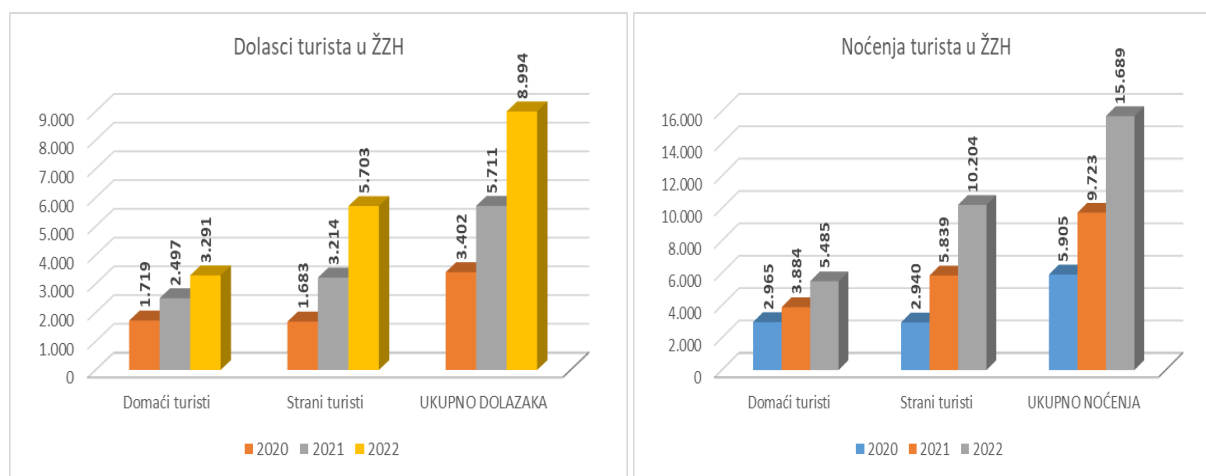
manje nego prethodne promatrane 2021. godine, koje zapošljavaju oko 2.401 osoba, odnosno 15,7% više u usporedbi s prethodnom promatranom 2021. godinom.

Naziv	Grad	Površina u ha	Broj parcela	2020.		2021.		2022.	
				Broj tvrtki	Broj zaposlenih	Broj tvrtki	Broj zaposlenih	Broj tvrtki	Broj zaposlenih
1.Trn	Široki Brijeg	50	40	10	499	11	583	11	583
2.Knešpolje	Široki Brijeg	65,34	25	6	524	11	600	8	858
3. Zvirići	Ljubuški	174	29	4	0	4	0	4	6
4. Mostarska vrata	Ljubuški	84	86	20	303	20	303	20	303
5. Pogana Vlaka – Poljanice	Grude	35	48	6	169	10	294	11	353
6. Osrdak	Posušje	13,74	24	5	130	5	136	5	136
7. Vlake	Posušje	190,38	47	8	150	8	160	8	162
UKUPNO		612,46	299	59	1.775	69	2.076	67	2.401

Tabela 6 – Pregled poslovne infrastrukture (Izvor: Općine i gradovi)

Turizam

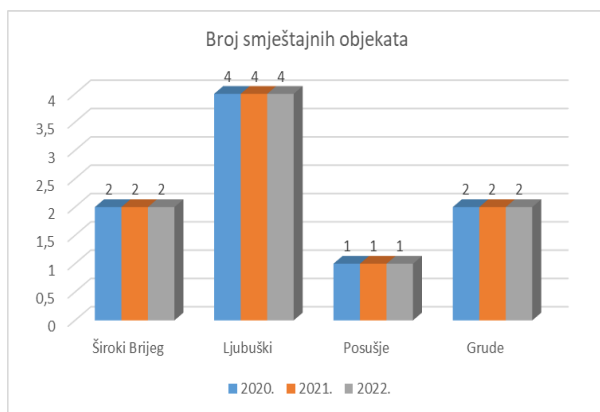
U segmentu turizma ŽZH je od 2016. godine konstantno bilježila rast broja dolazaka i noćenja turista. U 2022. godini turizam bilježi pozitivne trendove u odnosu na prethodnu 2021. godinu. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2022. godini bilo je ukupno 8.994 dolazaka u ŽZH, što je 57,5% više u odnosu na 2021. godinu, i više za 164,4% u odnosu na ukupan broj dolazaka u 2020. godini. Broj noćenja u 2022. godini bio je 15.689, što je 61,4% više nego prethodne 2021. godine, a više za 165,7% u odnosu na 2020. godinu.

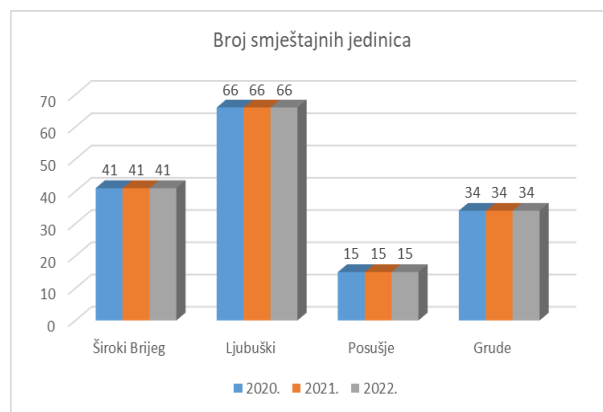
Slika 25 – Dolasci turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 25 – Noćenja turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Prema podacima iz upisnika kategoriziranih objekata koji se vodi pri Ministarstvu gospodarstva ŽZH, te podacima od općina i gradova, u 2022. godini broj turističkih objekata i smještajnih jedinica ostao je isti u odnosu na prethodnu 2021. godinu. Upisano je ukupno 9 objekata. Od 9 objekata koji su u funkciji, 4 su hotela (od čega 2 na razini 4* i 2 na razini 3*), 3 motela i 2 objekta za odmaralište i kraći odmor. Raspolažu sa ukupno 156 smještajnih jedinica. Najviše smještajnih jedinica je registrirano u Ljubuškom, potom u Širokom Brijegu, Grudama i Posušju.

Slika 26 – Broj smještajnih objekata (Izvor: Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

Slika 27 – Broj smještajnih jedinica (Izvor: Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

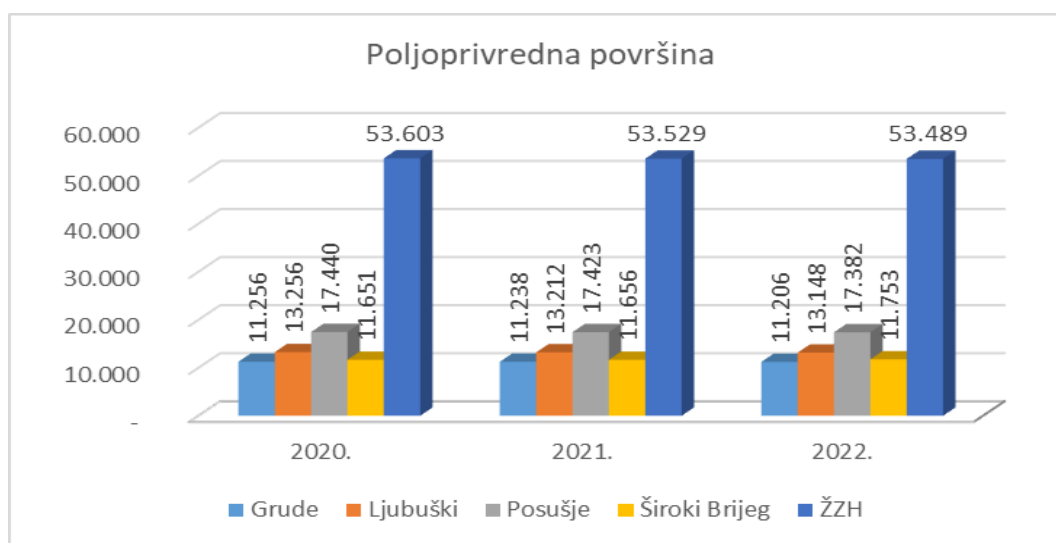
Prema podacima dobivenim od strane općina i gradova, u Širokom Brijegu je registrirano 5 smještajnih objekata od čega je jedan hotel sa 33 smještajne jedinice i 70 ležajeva, jedna kuća za odmor s 3 smještajne jedinice i 6 ležajeva, 2 sobe u domaćinstvu sa 13 smještajnih jedinica i 27 ležajeva i jedan studio apartman u domaćinstvu s 2 smještajne jedinice i 4 ležaja.

U općini Posušje registrirana su 2 smještajna objekta bez kategorizacije, od kojih se jedan objekt sastoji od 15 smještajnih jedinica, a drugi objekt nudi usluge smještaja do najviše 10 osoba.

S obzirom da u Širokom Brijegu i Posušju još uvijek nije uspostavljena Turistička zajednica, nema evidencija o broju noćenja i naplaćenih boravišnih pristojbi.

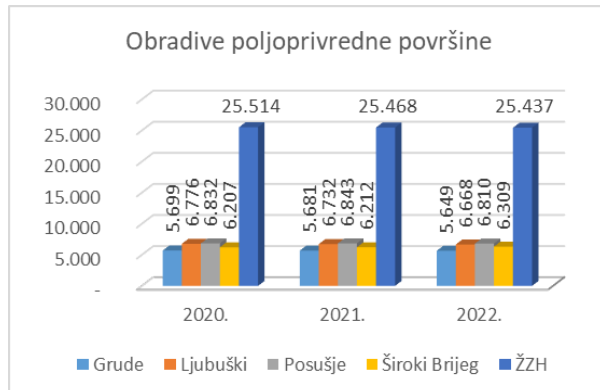
Poljoprivreda

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u ŽZH ima ukupno 53.489 poljoprivrednih površina. U 2022. godini najviše poljoprivrednih površina je u Posušju 17.382, zatim u Ljubuškom 13.148, potom u Širokom Brijegu 11.753. Najmanje poljoprivrednih površina je u Grudama 11.206.

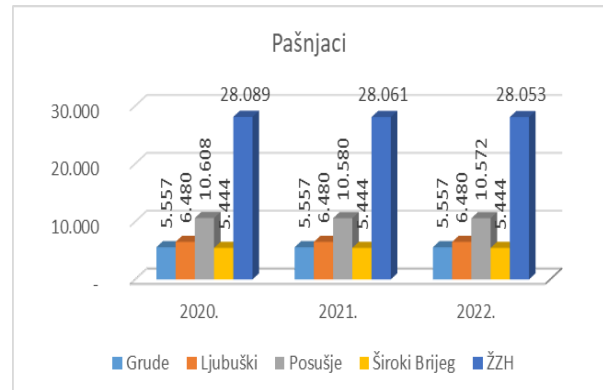

Slika 28 – Poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Od ukupnog broja poljoprivrednih površina, 25.437 ili 47,56% je obradivih površina a ostatak 28.053 odnosno 52,45% su pašnjaci. Najviše obradivih površina ima Posušje, a najmanje Grude, dok je pašnjaka najviše u Posušju a najmanje u Širokom Brijegu.

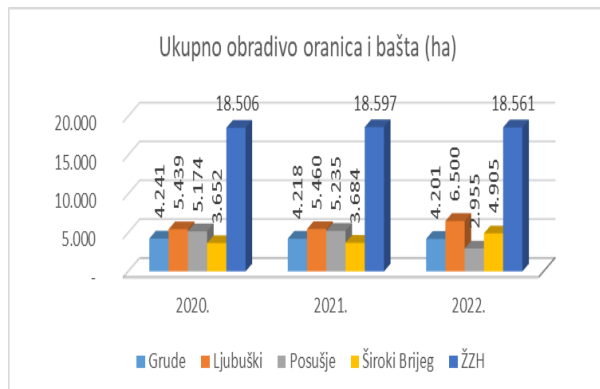

Slika 29 – Obradive poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

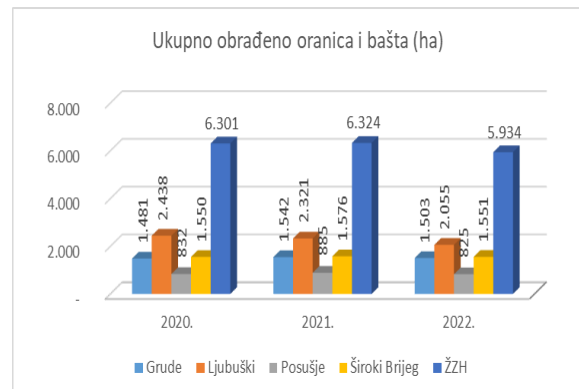

Slika 30 – Obradive poljoprivredne površine u ŽZH (Izvor: FZZPR)

U obradive površine spadaju oranice i vrtova kojih je 18.597 (73,1%), zatim voćnjaci 319 (1,3%), vinogradi 983 (3,83%) i livade kojih je 5.538 (21,8%). Od ukupno obradivih oranica i vrtova obrađeno je 5.934 ha. Najviše obrađenih oranica i vrtova je u Ljubuškom 2.055 ha, zatim u Širokom Brijegu 1.551 ha, potom u Grudama 1.503ha. Najmanje obrađenih oranica i vrtova je u Posušju 825 ha. Postotak neobrađenih oranica u ŽZH iznosi 67,8%. U Posušju je neobrađeno 72,1% oranica i vrtova, u Grudama 64,1%, u Širokom Brijegu 68,1%, a u Ljubuškom 68%.

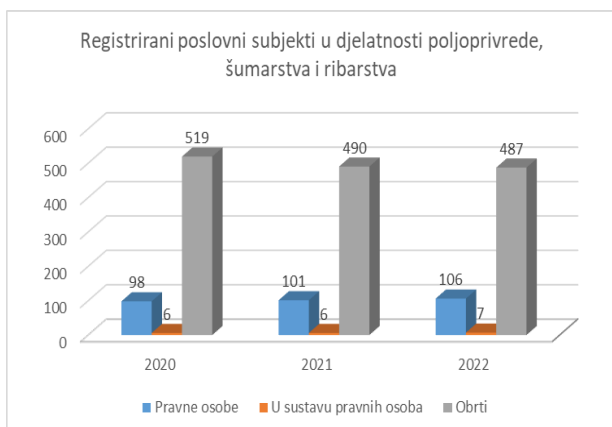

Slika 31 – Ukupno obradivo oranica i bašta (Izvor: FZZPR)

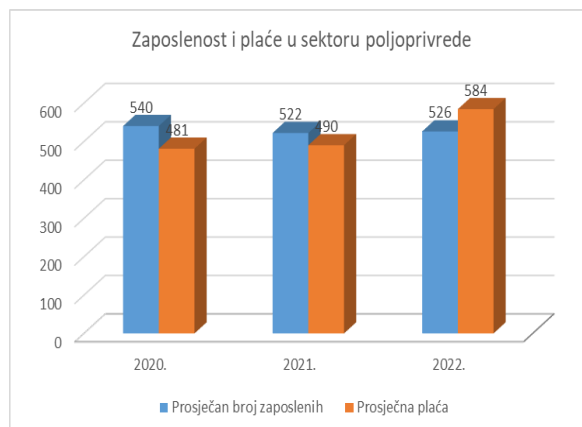

Slika 32 – Ukupno obrađeno oranica i bašta (Izvor: FZZPR)

U 2022. godini ukupan broj subjekata koji se bave poljoprivredom, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, bio je 600. Od ukupnog broja poslovnih subjekata, pravnih osoba je 106, 5 pravnih osoba više nego prethodne godine. U odnosu na 2020. godinu, zabilježeno je 9 više pravnih osoba u sektoru poljoprivrede. Broj obrta u poljoprivredi u 2022. godini bio je 487, 3 manje u odnosu na 2021. godinu i 32 manje u odnosu na 2020. godinu. Što se tiče prosječnog broja zaposlenih, u 2022. godini zabilježeno je 526 zaposlenih u poljoprivredi, što je 0,77% više zaposlenih u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 2,6% manje zaposlenih u odnosu na 2020. godinu. Prosječna plaća u sektoru poljoprivrede u 2022. godini iznosila je 584 KM. U odnosu na prethodne promatrane godine, zabilježeno je povećanje prosječne plaće i to za 19,2% u odnosu na 2021. godinu i 21,4% u odnosu na 2020. godinu.

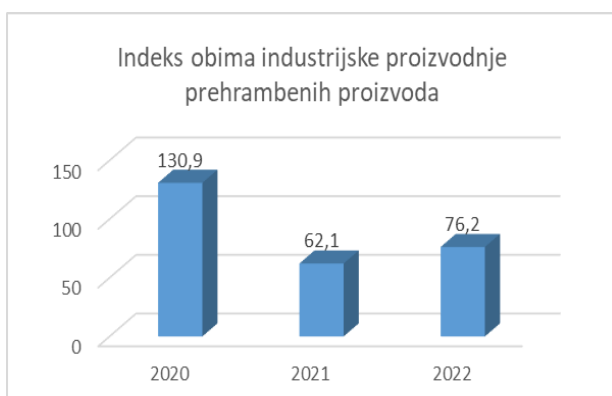

Slika 33 – Registrirani poslovni subjekti u djelatnosti poljoprivrede (Izvor: FZS)

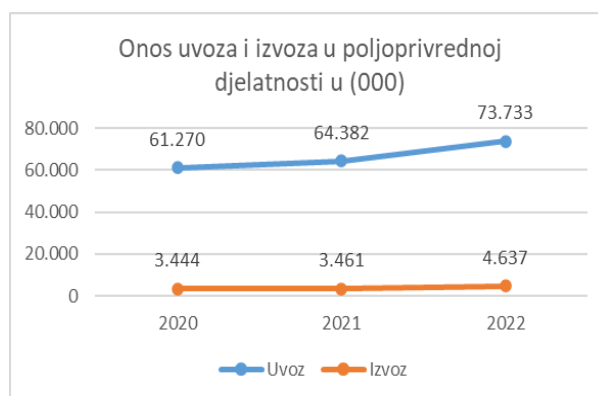

Slika 34 – Prosječan broj zaposlenih i prosječna plaća u sektoru poljoprivrede (Izvor:FZS)

Indeks obima industrijske proizvodnje prehrambenih proizvoda u 2022. godini iznosi 76,2. U prethodnoj promatranoj 2021. godini indeks industrijske proizvodnje prehrambenih proizvoda iznosio je 62,1, što znači da je u 2022. veći za 22,7%. U odnosu na 2020. godinu kada je iznosio 130,9, u 2022. godini je manji za 41,8%. U segmentu izvoza u poljoprivrednoj djelatnosti, kroz cijelo promatrano razdoblje izvoz je u porastu, bilježi pozitivan trend. Tako je izvoz u 2020. godini iznosio 3.444.000 KM, u 2021. godini 3.461.000 KM u 2021. a u 2022. godini 4.637.000 KM. U segmentu uvoza, u 2022. godini zabilježeno je povećanje uvoza u odnosu na prethodne promatrane godine, a iznosio 73.733.000 je KM. U 2020. godini uvoz je iznosio 61.270.000 KM, a u 2021. godini 64.382.000 KM.

Slika 35 – Indeks obima industrijske proizvodnje prehrambenih proizvoda (Izvor: FZS)

Slika 36 – (Odnos izvoza i uvoza u poljoprivrednoj djelatnosti (Izvor: FZS)

Izvoz hrane i živih životinja iz ŽZH u 2022. godini iznosio je 17.935.000 KM, što je 1,42% od ukupne vrijednosti izvoza ostvarenog u ŽZH u 2022. godini. Vrijednost izvoza hrane i živih životinja je u 2022. godini veća za 24% u odnosu na prethodnu 2021. godinu, i 38,9% u odnosu na 2020. godinu.

Podaci za investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi prikazana su za razdoblje od 2019. do 2021. godine jer potrebni podaci za 2022. koje priprema FZS još uvijek nisu objavljeni. U tabeli 7 prikazana su kretanja ulaganja u spomenutom trogodišnjem razdoblju. Prema podacima FZS, investicije u nova stalna sredstva smanjene su u 2021. godini u odnosu na 2019. za 332.000,00 KM, ali u odnosu na 2020. godinu povećane su za 89.000,00 KM. Ukupne investicije u nova stalna sredstva u 2021. godini iznosile su 959.000,00 KM. Najveći iznosi investicija bili su za strojeve, opremu i transportna sredstva, dok su najmanji iznosi investicija bili za troškove prijenosa vlasništva.

Investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi (000)	2019.	2020.	2021.
<i>Investicije u nova stalna sredstva (UKUPNO)</i>	<i>1.291</i>	<i>870</i>	<i>959</i>
<i>Građevinski objekti i prostori</i>	<i>125</i>	<i>175</i>	<i>503</i>
<i>Strojevi, oprema i transportna sredstva</i>	<i>1.156</i>	<i>615</i>	<i>442</i>
<i>Ostala materijalna sredstva</i>	<i>8</i>	<i>48</i>	<i>13</i>
<i>Ostala nematerijalna sredstva</i>	<i>0</i>	<i>32</i>	<i>1</i>
<i>Troškovi prijenosa vlasništva</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

Tabela 7 – Investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi u tis. KM (Izvor:FZS)

Prema podacima iz poslovne baze Dun&Bradstreet, u 2022. godini završne račune predalo je 56 poslovnih subjekata koji se bave poljoprivredom. U tim poslovnim subjektima zaposlene su 183 osobe. Prihodi koje su ostvarili ovi subjekti u 2022. godini iznose 44.782.669 KM, bruto profit 5.554.283 KM i neto profit 5.028.102 KM. Najviše poslovnih subjekata poljoprivredne djelatnosti nalazi se u Ljubuškom, 25 subjekata, potom u Posušju 19 subjekata, u Širokom Brijegu 7 subjekata i u Grudama 5 poslovnih subjekata. Najviše zaposlenih osoba broje poslovni subjekti iz Ljubuškog 104, slijede poslovni subjekti iz Posušja 37 zaposlenih i Gruda sa 32 zaposlenih, a najmanje zaposlenih broje poslovni subjekti iz Širokog Brijega. Najveći prihode ostvarili su poslovni subjekti iz Gruda 20.631.371 KM, potom iz Ljubuškog 15.652.376KM. Slijedi Posušje čiji su poslovni subjekti ostvarili 8.172.204 KM prihoda, a najmanje prihode ostvarili su poslovni subjekti iz Širokog Brijega 326.727 KM.

Djelatnost -A-	ŽZH	Široki Brijeg	Ljubuški	Posušje	Grude
Broj subjekata	56	7	25	19	5
Zaposleni	183	10	104	37	32
Prihodi	44.782.669	326.727	15.652.367	8.172.204	20.631.371
Bruto profit	5.554.283	140.609	1.815.865	598.609	2.999.200
Neto profit	5.028.102	127.368	1.638.309	549.420	2.713.005

Tabela 8 – Ukupni financijski podaci poslovnih subjekata poljoprivredne djelatnosti (Izvor: Izvor: Dun&Bradstreet)

Prema podacima iz Izvješća o radu Ministarstva gospodarstva ŽZH, u 2022. godini ŽZH je za izravnu potporu poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvitku izdvojila 1.999.915,30 KM, odnosno 1,93% od ukupnog proračuna, što je porast u odnosu na 2021. godinu kada je izdvojeno 1,66 % od ukupno planiranog proračuna za 2021. godinu.

Navedeni iznos utrošen je za:

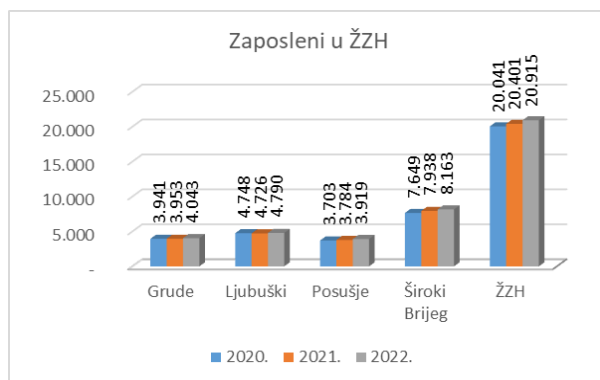
- Animalnu proizvodnju i to u iznosu od 478.160,08 KM;
- Za biljnu proizvodnju u iznosu od 710.052,00 KM;
- Za podizanje novih nasada voćnjaka u iznosu od 18.308,30 KM;
- Za nabavku mehanizacije u iznosu od 136.289,81 KM;
- Za projekte iz oblasti poljoprivrede (investicije) u iznosu od 302.721,11 KM;
- Za udruge u funkciji razvoja poljoprivrede u iznosu od 63.500,00
- Za subvencioniranje osiguranja u iznosu od 58.590,00
- Za sufinanciranje ruralne infrastrukture mjesnim zajednicama u iznosu od 196.000,00 KM;
- Za pomoć obiteljskim gospodarstvima u iznosu od 36.294,00KM.

2.3. Društveni pokazatelji

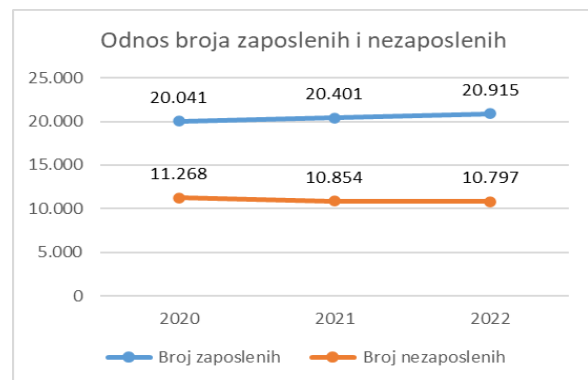
U dijelu društvenih pokazatelja analizirani su podaci vezani za tržište rada, školstvo, zdravstvo, socijalu i sigurnost.

Zaposlenost i nezaposlenost

Broj zaposlenih u ŽZH kroz sve promatrane godine je u porastu i u 2022. godini broj zaposlenih je iznosio 20.915. Na razini ŽZH u 2022. godini došlo je do povećanja broja zaposlenih za 514 osoba odnosno 2,5% u odnosu na 2021. godinu. U odnosu na 2020. godinu broj zaposlenih u 2022. godini je veći za 4,4%. U segmentu broja nezaposlenih, u 2022. godini je zabilježen pad broja nezaposlenih osoba i iznosio je 10.797, što je 0,5% manje nezaposlenih u odnosu na 2021. godinu.

Slika 37 – Broj zaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

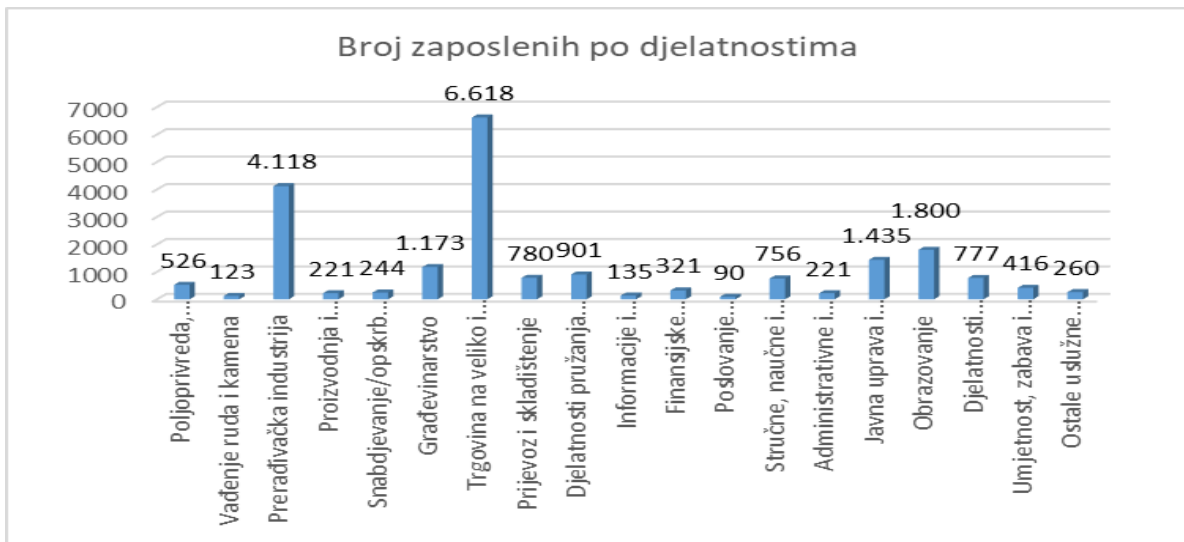

Slika 38 – Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih (Izvor: FZS)

Kada promatramo jedinice lokalne samouprave pojedinačno, na slici 37 jasno je vidljivo da Široki Brijeg, Posušje, Grude i Ljubuški bilježe pozitivan trend u broju zaposlenih osoba u 2022. godini u odnosu na prethodnu 2021. godinu.

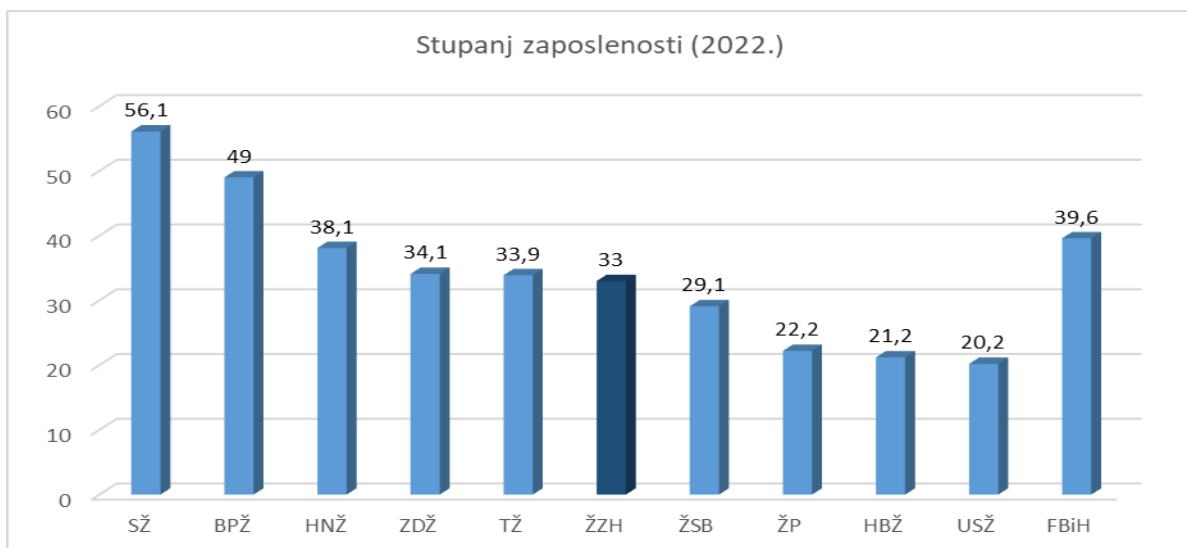
Prema podacima iz poslovne baze Dun&Bradstreet, broj zaposlenih osoba u poslovnim subjektima iz ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2022. godinu iznosi 16.538. U 2021. godini broj zaposlenih je iznosio 15.765, što znači da se broj zaposlenih prema podacima baze Dun&Bradstreet povećao za 5% u odnosu na 2021. godinu.

Prema podacima FZS koji se odnose na strukturu ukupnog broja zaposlenih po djelatnostima, u 2022. godini najveći broj zaposlenih je u sektoru trgovine na veliko i malo 6.618 što je 31,64% od ukupnog broja zaposlenih, zatim u sektoru prerađivačke industrije 4.118 što je 19,69% od ukupnog broja zaposlenih. Na trećem mjestu po broju zaposlenih je sektor obrazovanja s 953 zaposlene osobe što je 8,6% od ukupnog broja zaposlenih osoba u 2022. godini. Najmanje zaposlenih osoba je u sektoru poslovanje nekretninama njih 90 ili 0,4% od ukupnog broja zaposlenih.

Slika 39 – Broj zaposlenih po djelatnostima u ŽZH u 2022. godini (Izvor: FZS)

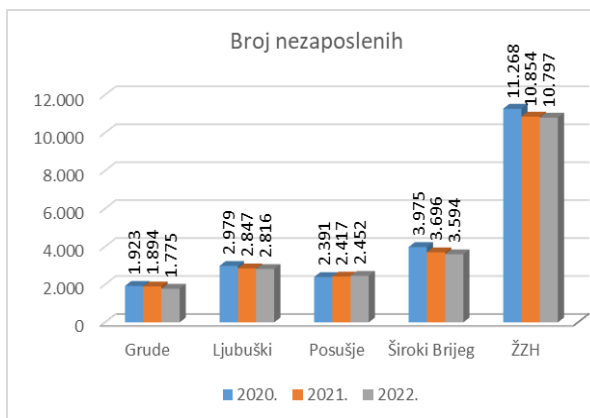
U usporedbi stupnja zaposlenosti po županijama, ŽZH se nalazi na 6. mjestu sa stupnjem zaposlenosti od 33%. Veći stupanj zaposlenosti imaju TŽ, ZDŽ, HNŽ, BPŽ i SŽ. U usporedbi sa stupnjem zaposlenosti FBiH, ŽZH se nalazi ispod prosjeka FBiH koji iznosi 39,6.

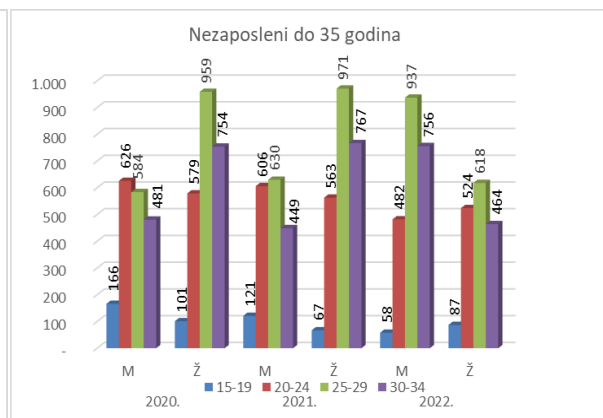
Slika 40 – Stupanj zaposlenosti u 2022. godini po županijama (Izvor: FZZPR)

Prema službenim podacima FZS, broj nezaposlenih osoba u ŽZH u 2022. godini je iznosio 10.797. U usporedbi s prethodnom 2021. godinom kada je broj nezaposlenih iznosio 10.854 u 2022. godini zabilježeno je smanjenje broja nezaposlenih za 0,5%, a u odnosu na 2020. godinu broj nezaposlenih je manji za 4,2%.

Kada promatramo strukturu nezaposlenih u ŽZH prema starosti, iz analize podataka Službe za zapošljavanje ŽZH vidljivo je da je u 2022. godini 36,4% nezaposlenih osoba u dobi do 35 godina. Najveći udio nezaposlenih osoba u dobi do 35 godina čine žene u dobi 25-29 godina kojih je 15,7%. U strukturi nezaposlenosti prema spolu u ŽZH kroz sve tri promatrane godine bilo je više nezaposlenih žena (56% u 2022. godini) nego muškaraca (44% u 2022. godini). Ovaj trend je prisutan u svim općinama i gradovima.

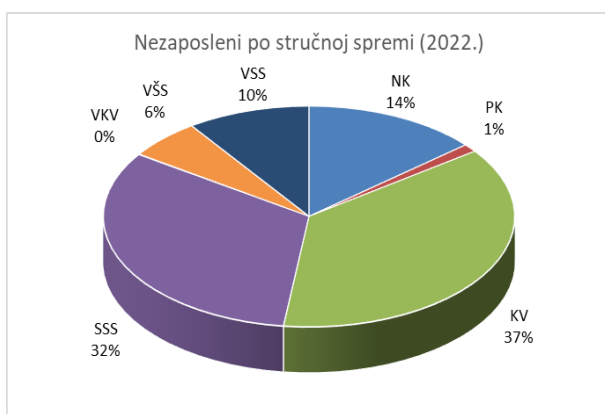
Slika 41 – Broj nezaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

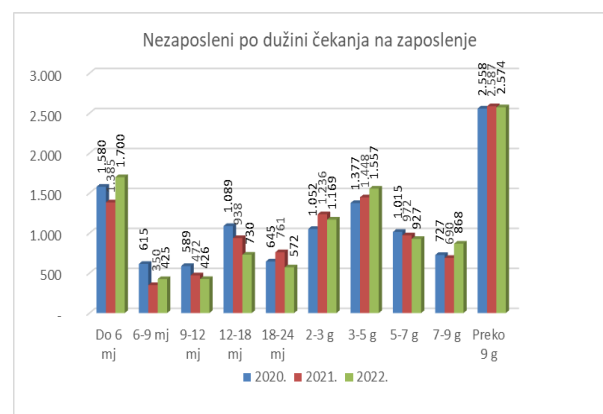
Slika 42 – Struktura nezaposlenih po starosti (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Prema kvalifikacijskoj strukturi najveći dio u ukupnoj nezaposlenosti imaju kvalificirani radnici, odnosno osobe sa završenom srednjom školom do tri godine, čiji je udio 37%, te osobe sa završenom srednjom školom u trajanju od 4 godine čiji udio iznosi 32%.

U ukupnoj nezaposlenosti dominiraju dugotrajno nezaposlene osobe, a to su one osobe koje traže posao godinu ili više dana. Njihov udio u 2022. godini iznosi 77,8%.

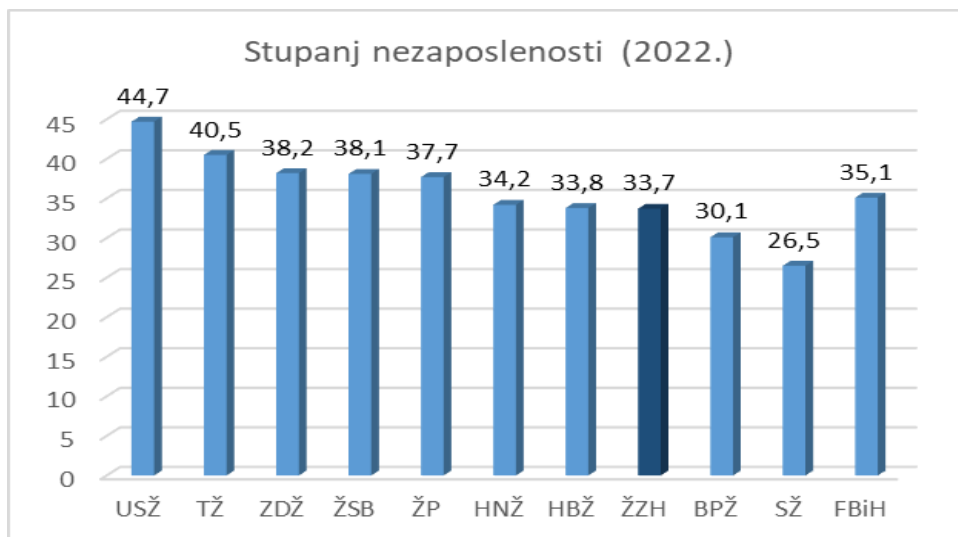

Slika 43 – Struktura nezaposlenih po stručnoj spremi (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Slika 44 – Nezaposleni po dužini čekanja na zaposlenje (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Promatrajući stupanj nezaposlenosti po županijama i FBiH, ŽZH se u 2022. godini nalazi na 8. mjestu. Manji stupanj nezaposlenosti imaju samo Bosansko-podrinjska županija i Sarajevska županija. U usporedbi sa stupnjem nezaposlenosti na razini FBiH, ŽZH ima stupanj nezaposlenosti manji od prosjeka koji u FBiH iznosi 35,1.

Slika 45 – Stupanj nezaposlenosti po županijama (Izvor: FZZPR)

Prosječna plaća i umirovljenici

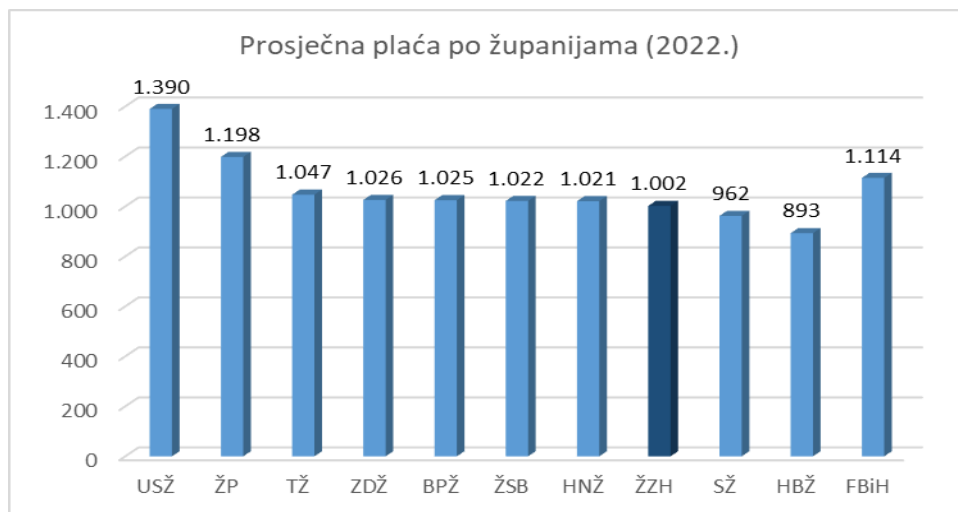
Prosječna neto plaća u 2022. godini u ŽZH je iznosila 1.002,00 KM, što je povećanje za 12,33% u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 14,8% u odnosu na 2020. godinu. Prosječna plaća u ŽZH niža je od prosječne plaće u FBiH za oko 11,2%, koja je u 2022. godini iznosila 1.114,00 KM.

PROSJEČNA NETO PLAĆA U KM			
	2020.	2021.	2022.
Grude	1.019,00	1041,00	1.124,00
Ljubuški	909,00	907,00	1.029,00
Posušje	790,00	808,00	910,00
Široki Brijeg	822,00	854,00	974,00
ŽZH	873,00	892,00	1.002,00
FBiH	956,00	996,00	1.114,00

Tabela 9– Visina prosječne plaće u KM (Izvor: FZS)

Iznos prosječne neto plaće kroz sve tri godine najveća je u općini Grude i ona je u 2022. godini iznosila 1.124,00 KM, što je povećanje za 8% u odnosu na 2021. godinu, i 10,3% u odnosu na 2020. godinu. Ljubuški također bilježi povećanje prosječne neto plaće. U 2022. godini u odnosu na 2021. godinu prosječna neto plaća je veća za 13,5%, a u odnosu na 2020. godinu neto plaća je u 2022. godini veća za 13,2%. Općina Posušje bilježi pozitivan trend u segmentu neto plaće kroz sve tri promatrane godine. Tako je u 2022. godini neto plaća iznosila 910,00 KM, što je za 12,6% povećanje u odnosu na 2021. godinu i 15,2% u odnosu na 2020. godinu. Široki Brijeg također bilježi pozitivan trend u promatranom razdoblju. U 2022. godini prosječna neto plaća je iznosila 974,00 KM, a to je povećanje od 14,1% u odnosu na prethodnu 2021. godinu i 18,5% u odnosu na 2020. godinu.

U usporedbi prosječne neto plaće u ŽZH s prosječnim plaćama u ostalim županijama u FBiH, ŽZH se nalazi na osmom mjestu. Prosječna plaća na razini ŽZH je manja od prosječne plaće FBiH koja je u 2022. godini iznosila 1.114,00 KM.

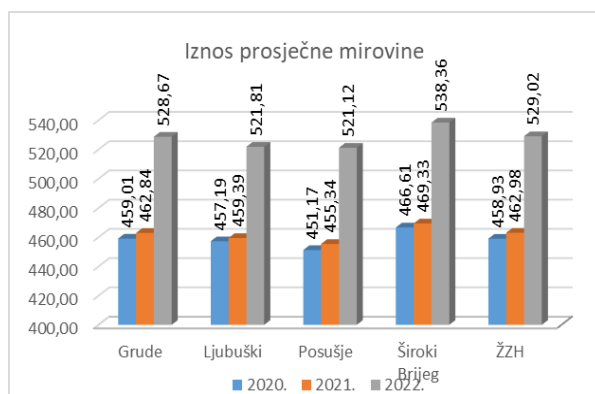
Slika 46 – Prosječna plaća po županijama u 2022. godini (Izvor: FZZPR)

Broj umirovljenika u 2022. godini u ŽZH iznosi 11.818 i u porastu je za 1,5% u odnosu na 2021. godinu kada je broj umirovljenika iznosio 11.646. U odnosu na 2020. godinu, u 2022. godini broj umirovljenika je veći za 1,2%. Grude, Ljubuški, Posušje i Široki Brijeg bilježe povećanje broja umirovljenika u odnosu na 2021. godinu.

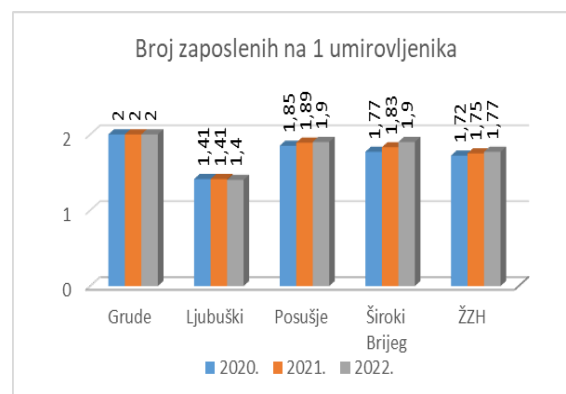
BROJ UMIROVLJENIKA			
	2020.	2021.	2022.
Grude	1.988	1.972	1.997
Ljubuški	3.366	3.343	3.397
Posušje	2.007	1.994	2.021
Široki Brijeg	4.322	4.337	4.403
ŽZH	11.683	11.646	11.818
FBiH	428.117	351.378	352.434

Tabela 10 – Broj umirovljenika (Izvor: FZS)

Prosječna mirovina za ŽZH u 2022. godini iznosila je 529,02 KM i bilježi povećanje od 14,3% u odnosu na 2021. godinu i 15,3% u odnosu na 2020. godinu. Isto tako sve jedinice lokalne samouprave bilježe povećanje mirovina kroz cijelo promatrano razdoblje. Najviša isplaćena mirovina je u Širokom Brijegu i u 2022. godini iznosila je 538,36 KM, a najniža u Posušju i u 2022. godini iznosila je 521,12 KM.

Slika 47 – Visina prosječne mirovine (Izvor: FZS)

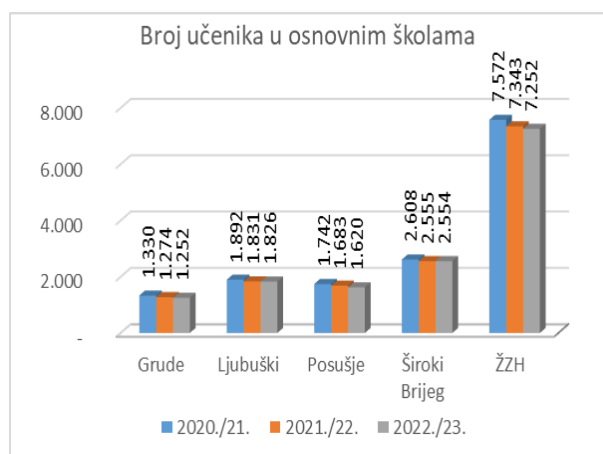
Slika 48 – Broj zaposlenih na 1 umirovljenika (Izvor: FZS)

Što se tiče odnosa broja zaposlenih na jednog umirovljenika, najviši je u Grudama gdje je u 2022. godini zabilježeno 2 zaposlena na 1 umirovljenika. Najmanje zaposlenih na jednog umirovljenika zabilježeno je u Ljubuškom a iznosi 1,4 zaposleni na 1 umirovljenika u 2022. godini. U FBiH u 2022. godini broj zaposlenih na jednog umirovljenika je bio 1,2, što znači da je ŽZH u ovom segmentu iznad federalnog prosjeka.

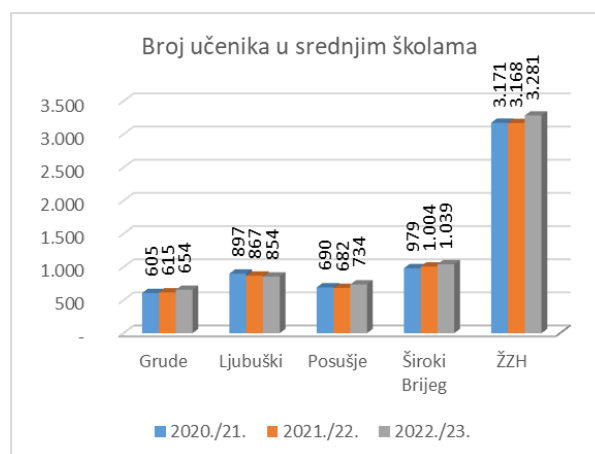
Obrazovanje

Promatrajući pokazatelje osnovnoškolskog obrazovanja možemo vidjeti kako je broj učenika u osnovnim školama u ŽZH u školskoj godini 2022./23. 7.252, što je 91 ili 1,24% učenika manje u odnosu na prethodnu 2021./22. godinu. U odnosu na 2020./21. broj učenika je manji za 320 ili 4,23%. U osnovnoškolskom obrazovanju sve jedinice lokalne samouprave pojedinačno bilježe negativan trend u broju učenika kroz cijelo promatrano razdoblje.

U srednjim školama zabilježeno je povećanje broja učenika u školskoj godini 2022./23., kada je zabilježeno 3.281 upisanih učenika, u odnosu na školsku godinu 2021./22. kada je zabilježeno 3.168 upisanih učenika, a to je u postotku 3,57%. U odnosu na 2020./21. godinu kada je bilo upisano 3.171 učenika, broj učenika u školskoj godini 2022./23. je veći za 3,47%. U srednjoškolskom obrazovanju Grude, Široki Brijeg i Posušje bilježe pozitivan trend kroz sve promatrane godine, dok Ljubuški bilježi smanjenje broja upisanih učenika u srednju školu kroz cijelo promatrano razdoblje.

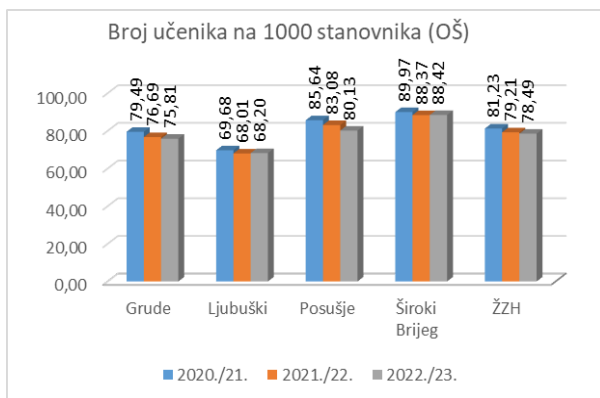

Slika 49 – Broj upisanih učenika u osnovnu školu (Izvor: FZS)

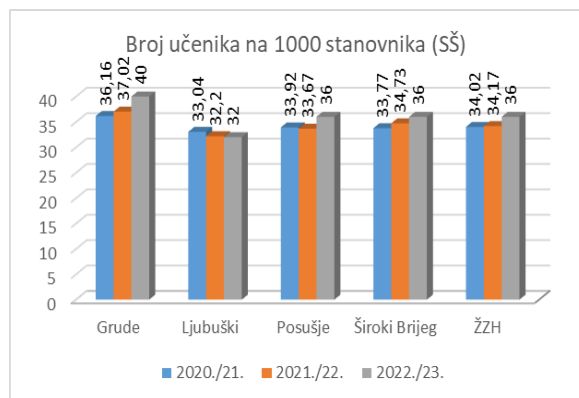

Slika 50 – Broj upisanih učenika u srednju školu (Izvor: FZS)

Kada promatramo broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika, sve jedinice lokalne samouprave bilježe negativan trend. U segmentu broja učenika na 1.000 stanovnika u srednjoškolskom obrazovanju, Grude, Široki Brijeg i Posušje bilježe pozitivan trend, a Ljubuški negativan trend u školskoj godini 2022./23.

Slika 51 – Broj učenika na 1.000 stanovnika – OŠ (Izvor: FZS)

Slika 52 – Broj učenika na 1.000 stanovnika – SŠ (Izvor: FZS)

Broj učenika na 1.000 stanovnika u osnovnom školstvu u FBiH u 2022./23. godini je bio 78,73 i veći je od prosjeka ŽZH. Dok je broj učenika na 1.000 stanovnika u srednjem školstvu u FBiH u 2022./23. iznosio 33,00 i manji je od prosjeka ŽZH.

Kultura

U segmentu kulture, prema podacima Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa u ŽZH, u 2022. godini su postojale 92 udruge koje se bave zaštitom i promoviranjem kulture, kulturno-povijesne baštine te okoliša, 6 klapa, dok je broj kulturno-umjetničkih društava teško odrediti jer brojni i dalje postoje u Registru udruga, međutim nisu aktivni. Broj kulturnih djelatnika, tj. onih koji se bave kulturnim djelatnostima u ŽZH (književnici, umjetnici i sl.) prema procjeni je 150. ŽZH ima 4 gradske/općinske i 4 samostanske knjižnice, 2 kulturna doma, 4 muzeja, 1 manja zbirka te 2 privatne galerije i 1 amatersko kazalište. U ŽZH postoji oko 600 arheoloških lokaliteta od prapovijesti do novog vijeka. Također u ŽZH je registrirano i 18 nacionalnih spomenika i 1 spomenik pod zaštitom UNESCO-a.

Nevladin sektor i mladi

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave u ŽZH, u tijeku izvještajnog razdoblja zaprimljeno ukupno 388 predmeta vezanih za Registar udruga građana po svim osnovama. Od 388 predmeta njih 94 odnose se na vođenje upravnog postupka registracije udruga građana u kojima je proveden upravni postupak, te je u zakonom predviđenom roku riješeno po zahtjevima.

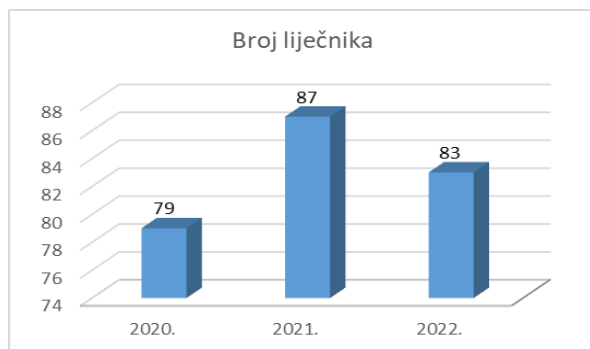
Također, 283 zahtjeva odnose se na izdavanje izvotka iz Registra udruga građana, 4 zahtjeva odnosi se na izdavanje preslike dokumentacije iz Registra, 1 zahtjev za presliku rješenja, 2 zahtjeva za izdavanje uvjerenja, 1 zahtjev za presliku statuta, i 3 zahtjeva odnose se na dostavu podataka.

U tijeku izvještajnog razdoblja Ministarstvo je uradilo analizu stanja aktivnih udruga u Registru udruga u Županiji Zapadnohercegovačkoj, na način da je analiziralo ukupan broj predmeta vezanih za Registar udruga građana, (vođenje upravnog postupka registracije udruga građana, izdavanje izvotka iz Registra udruga građana, izdavanje preslike dokumentacije iz Registra, preslika rješenja, izdavanje uvjerenja, presliku statuta, očitovanja iz Registra) koji ukupno po svim osnovama u Registru u tijeku izvještajnog razdoblja iznosi 388 zahtjeva, a obzirom da na kraju izvještajnog razdoblja broj udruga upisanih u Registar iznosi 1.012 udruga, proizlazi da je u izvještajnom razdoblju aktivno 38,00% udruga, te je stoga Ministarstvo u svom Planu i programu za 2023. godinu, planiralo donošenje Zakona o

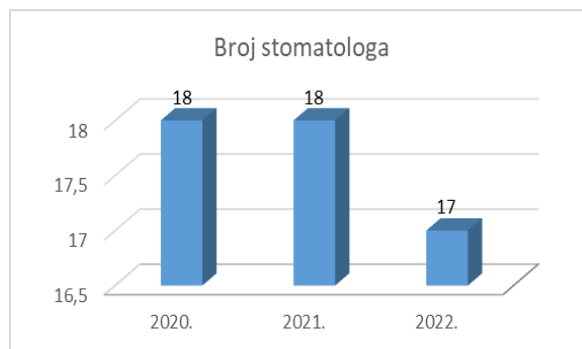
udrugama u Županiji Zapadnohercegovačkoj kojim će se između ostalog rješavati pitanje neaktivnih udruga u Registru.

Zdravstvena zaštita

U 2022. godini u ŽZH je bilo 83 liječnika, u odnosu na 2021. godinu kada je bilo 87 liječnika to je 4 liječnika manje. Broj stomatologa u 2022. godini je bio 17 i manji je u odnosu na 2021. godinu.

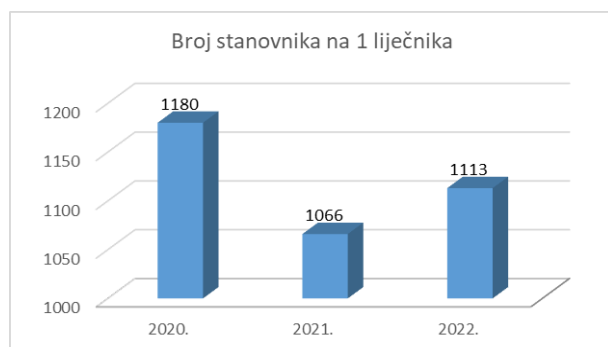

Slika 53 – Broj liječnika (Izvor: FZS)

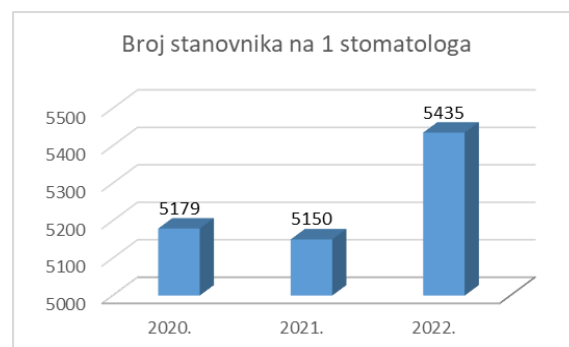

Slika 54 – Broj stomatologa (Izvor: FZS)

Broj stanovnika na jednog liječnika u 2022. godini iznosi 1.113, i veći je za 4,4% u odnosu na prethodnu 2021. godinu, dok je 5,7% manji u odnosu na 2020. godinu. Broj stanovnika na 1 stomatologa u 2022. godini iznosi 5.435 i veći je za 5,5% u odnosu na 2021. godinu te 4,9% u odnosu na 2020. godinu.

Slika 55 – Broj stanovnika na 1 liječnika (Izvor: FZS)

Slika 56 – Broj stanovnika na 1 stomatologa (Izvor: FZS)

U strukturi korisnika zdravstvenog osiguranja, vidljivo je da je najveći broj osiguranika u dobi od 20-64 godine, a najmanje u dobi do 6 godina. Prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH u 2021. godini, 88,25% stanovništva ŽZH je zdravstveno osigurano.

Struktura osiguranika	2020.	2021.	2022.
M	39.360	39.255	39.569
Ž	41.698	41.753	41.964
0-6	4.479	4.592	4.722
7-19	12.115	11.940	11.813
20-64	47.820	47.851	47.942
65+	16.842	16.625	17.056

Tabela 11 – Broj i struktura osiguranika ŽZH (Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH)

Socijalna zaštita

Broj korisnika stalne novčane pomoći je u 2022. godini u padu, ali iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je veći. Broj korisnika jednokratne novčane pomoći je veći, a i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je veći za 45.040,00 KM u odnosu na prethodnu 2021. godinu.

SOCIJALNA POMOĆ										
Kategorija	2018		2019		2020		2021		2022	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Stalna novčana pomoć	542	697.370,00	513	643.130,00	488	613.110,00	453	579.970,00	433	818.760,00
Jednokratna novčana pomoć	151	25.450,00	173	36.450,00	179	47.450,00	178	74.960,00	247	120.000,00

Napomena: ova prava financiraju se iz proračuna ŽZH

Tabela 12 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Korisnika novčanih naknada za pomoć i njegu od druge osobe u 2022. godini je 59 manje u odnosu na 2021.godinu, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju također se smanjio.

Broj korisnika osobnih invalidnina je manji u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju.

Korisnika prava za civilne žrtve rata u 2022. godini je manje nego u 2021. godini, a iznos iznos koji se izdvaja za tu kategoriju se također smanjio.

Broj korisnika iz kategorije smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite je manji nego prethodne 2021. godine. Iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je veći nego u 2021. godini

Broj korisnika novčane pomoći za pogrebne usluge za korisnike socijale u 2022. godini je veći, kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju u odnosu na 2021. godinu.

Korisnika iz kategorije Osposobljavanje za život i rad je više nego prethodne godine, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je povećan u odnosu na 2021. godinu.

POSEBNA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE										
Kategorija	2018		2019		2020		2021		2022	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	1.703	3.759.280,00	1.745	3.855.732,00	1.752	3.846.676,40	1.768	3.759.554,40	1709	3.686.564,00
Osobna invalidnina (NI)	1.976	2.160.370,00	2.016	2.220.573,00	2.017	2.220.574,11	2.022	2.187.673,00	1962	2.167.112,00
<i>Napomena: ova dva prava iznad financiraju se iz federalnog proračuna</i>										
Prava za civilne žrtve rata	65	244.258,00	62	228.364,38	59	213.771,64	53	198.893,90	49	195.483,84
<i>Napomena: prava ČZR financiraju se 30% iz proračuna ŽZH, a 70% iz federalnog proračuna</i>										
Osposobljavanje za život i rad	93	143.280,00	67	104.760,00	71	96.840,00	72	100.200,00	79	111.960,00
Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite	159	1.262.509,23	162	1.325.859,43	161	1.306.864,49	159	1.259.864,43	155	1.290.409,88
Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale	18	2.700,00	28	4.200,00	17	2.550,00	12	1.800,00	13	1.950,00

Napomena: ova tri prava financiraju se iz proračuna ŽZH

Tabela 13 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

U svim kategorijama korisnika porodiljnih naknada, broj korisnika u 2022. godini je veći u odnosu na prethodnu godinu, a istovremeno su i povećani iznosi za kategorije "pomoć majci koja nije u radnom odnosu" i "jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta". Ukupni iznos naknada umjesto plaće zaposlenoj majci je manji u odnosu na prethodnu 2021. godinu.

Kategorija	PORODILINE NAKNADE									
	2018		2019		2020		2021		2022	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Naknada umjesto plaće zaposlenoj majci	191	851.568,28	178	1.012.303,02	236	1.221.739,48	244	1.499.057,44	246	1.496.437,03
Pomoć majci koja nije u radnom odnosu	433	532.500,00	383	610.400,00	372	563.000,00	398	612.000,00	442	868.750,00
Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta	756	315.000,00	727	295.500,00	753	304.700,00	809	326.000,00	848	343.200,00
<i>Napomena: ova prava financiraju se iz županijskog proračuna</i>										
<i>Napomena: u javnom sektoru porodiljnu naknadu zaposlenim roditeljima isplaćuju poslodavci iz svojih sredstava tako da nemamo uvida u broj korisnika i iznose isplata</i>										
<i>Napomena: Ljubuški, Široki Brijeg i Grude također isplaćuju jednokratnu pomoć za opremu novorođenčeta. Nemamo podataka o iznosu isplata.</i>										

Tabela 14 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

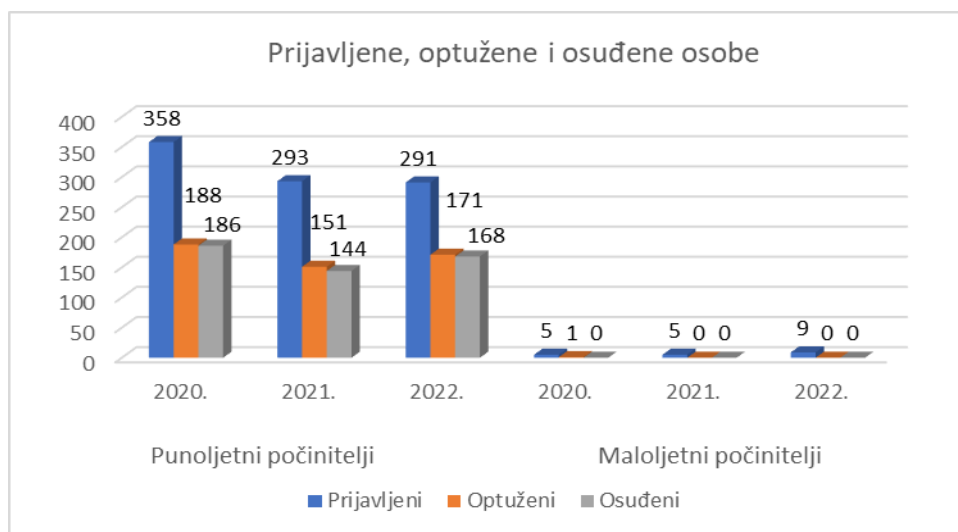
U kategoriji Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odnosa broj korisnika i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je povećan. U kategoriji Školarine i stipendije učenicima i studentima broj korisnika se povećao u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju.

Kategorija	SUBVENCije, ŠKOLARINE I STIPENDIJE									
	2018		2019		2020		2021		2022	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odgoja	488	500.080,12	n/p	403.593,11*	686	533.694,00	812	750.265,00	1169	1.042.339,16
Školarine i stipendije učenicima i studentima	152	152.000,00	152	169.000,00	486	294.000,00	442	376.500,00	599	364.000,00
<i>*2019. godine Široki Brijeg nije dostavio podatke o subvencijama u vrtiće</i>										
<i>Napomena: sredstva za ove namjene izdvajaju se u općinskim proračunima</i>										

Tabela 15 – Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

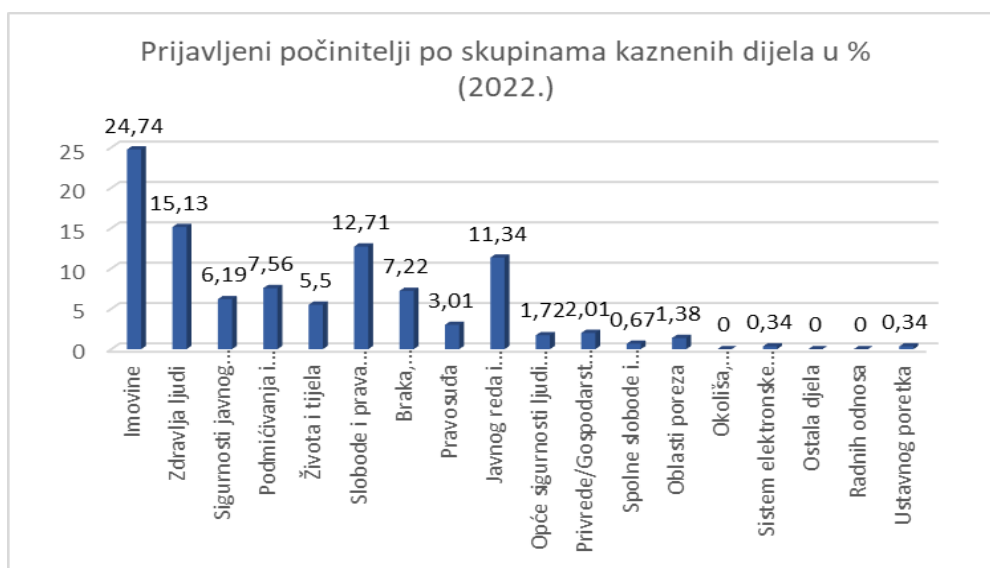
Sigurnost

U segmentu sigurnosti, u promatranom razdoblju, bilježi se trend smanjenja broja prijavljenih, dok se povećao broj optuženih i osuđenih osoba. Broj prijave punoljetnih počinitelja se u 2022. godini smanjio za 0,7% u odnosu na 2021. godinu, broj optuženih se povećao za 13,2% a broj osuđenih je veći za 16,7%. Kod maloljetnih počinitelja, zabilježeno je samo 9 prijave, dok optuženih i osuđenih nije zabilježeno u 2022. godini.

Slike 57 – Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih počinitelja (Izvor: FZS)

Po skupinama kaznenih djela, u 2022. godini najviše je prijavljenih počinitelja u skupini kaznenih dijela vezanih za imovinu 24,7%, zatim zdravlja ljudi 15,1% te slobode i prava čovjeka i građanina 12,7%.

Slika 58 – Prijavljeni počinitelji po skupinama kaznenih djela (Izvor:FZS)

2.4. Okoliš i infrastruktura

Poglavlje okoliš i infrastruktura daje kratki pregled prometne i komunalne infrastrukture u ŽZH. Pregled je urađen na temelju prikupljenih statističkih podataka, kao i informacija dostavljenih od općina i gradova. Kao što je vidljivo iz Tabele 16, ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 161 km, što je isto kao prethodne godine. Magistralnih cesta je 193 km, 7 km manje nego prethodne 2021. godine.

Prometna infrastruktura (u km)				
	Površina km ²	Magistralne ceste km	Regionalne ceste km	Ukupno magistralne i regionalne km
ŽZH	1.362	193	161,0	353,9
FBiH	26.111	2.360	2.606	4.966

Tabela 16– Prometna infrastruktura (Izvor: FZZPR)

Prema podacima dostavljenim od općina i gradova dužina lokalnih putova u ŽZH u 2022. godini iznosi 1.167 km, 20 km više nego prethodne 2021. godine. Od ukupne dužine lokalnih cesta oko 120 km ili 10,8 % nije asfaltirano.

Na temelju prikupljenih podataka od općina i gradova napravljen je pregled stanja komunalne odnosno vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. U segmentu komunalne infrastrukture u ŽZH ima ukupno izgrađeno 878 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu, što je 55 km više nego u 2021. godini. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 21.219 domaćinstava, 1.123 više nego u prethodnoj godini, što čini 84,6% od ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj domaćinstava je 25.081).

Ukupna dužina izgrađene kanalizacijske mreže u ŽZH je 59 km, isto kao prethodne godine. Na kanalizacijsku mrežu je priključeno 4.358 domaćinstava, 17,4% od ukupnog broja domaćinstava.

INFRASTRUKTURA		2020.	2021.	2022.
PUTNA INFRASTRUKTURA	Lokalni putevi (km)	1.097	1.147	1.167
	Neasfaltirani putevi (km)	119	121,5	120
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	Vodoopskrbni sustav (km)	796	823	878
	Broj priključaka	19.906	20.096	21.219
	Pokrivenost stanovništva (%)	79,37	80,12	84,60
	Kanalizacijski sustav (km)	58,2	58,8	59
	Broj priključaka	4.326	4.326	4.358
	Pokrivenost stanovništva (%)	17,25	17,25	17,38

Tabela 17 – Komunalna infrastruktura (Izvor: Općine i gradovi)

U analizi podataka o količini otpada i broju korisnika odvoza usluga, vidljivo je da je se broj korisnika usluge odvoza u 2022. godini povećao u odnosu na 2021. i iznosi 15.536, što je 61,94% domaćinstava. Količina prikupljenog otpada iznosi 19.093,00 tona i smanjena je u odnosu na 2021. godinu za 14,4%. Što se tiče pokrivenosti prikupljanjem otpadom, ona u 2022. godini iznosi 92,75% i nije bilo promjena u odnosu na 2021. godinu.

UPRAVLJANJE OTPADOM	2020.	2021.	2022.
Broj korisnika usluge odvoza	15.120	15.252	15.536
Pokrivenost stanovništva (%)	60,28	60,81	61,94
Količina prikupljenog otpada (u tonama)	22.796	22.298	19.093
Recikliranje %	32,7	32,7	18,00
Pokrivenost %	92,75	92,75	92,75

Tabela 18 – Upravljanje otpadom (Izvor: Općine i gradovi)

3. Sustav upravljanja razvojem

Prvo poglavlje čini uvod u analizu institucionalnih kapaciteta u kontekstu upravljanja razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj. Analiza institucionalnih kapaciteta ima za cilj identificirati snage i slabosti u ljudskim, organizacijskim i financijskim kapacitetima te predložiti preporuke za njihovo unaprjeđenje kako bi se osigurao kvalitetniji i usmjereniji razvoj Županije.

ŽZH teži postati institucionalno razvijenom županijom s konkurentnijom i dinamičnijom ekonomijom. To uključuje stvaranje povoljnog poslovnog okruženja koje će potaknuti investicije i razvoj kvalitetnih radnih mjesta. Također, naglasak je na jačanju društvene kohezije, što znači stvaranju veće solidarnosti i suradnje među građanima te razvoju odgovarajućih vještina koje će poticati gospodarski i društveni napredak.

Uvodnim djelom sugerira se da će se u daljnjim poglavljima analizirati postojeće stanje i identificirati ključni izazovi u ostvarivanju ovih ciljeva. Također će se pružiti konkretne preporuke za unaprjeđenje institucionalnih kapaciteta kako bi se ostvario održiv razvoj Županije Zapadnohercegovačke.

3.1. Organizacijski kapaciteti

U 2022. godini provedeno je niz aktivnosti usmjerenih na izgradnju kapaciteta za primjenu "Odluke o metodologiji izrade i donošenja Plana i Programa rada i Izvješća o radu Vlade Županije Zapadnohercegovačke i županijskih tijela". Cilj ovih aktivnosti je poboljšanje procesa planiranja i izvještavanja o radu županijske vlade i županijskih tijela uprave kako bi se osigurala transparentnost, učinkovitost i odgovornost u njihovim aktivnostima.

Pored Ureda Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije važan dio institucionalne strukture u kontekstu razvojnog planiranja i upravljanja razvojem su i Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke – HERAG, te Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj i Županijskog odbora za razvoj čiji bi rad trebao doprinositi koordinaciji i usklađivanju razvojnih politika, kao i pružanju savjetodavne funkcije. Njihova suradnja i doprinos u procesima planiranja i upravljanja su ključni za postizanje ciljeva održivog razvoja i unaprjeđenje životnih uvjeta u Županiji Zapadnohercegovačkoj.

Unaprjeđenje provedbenih kapaciteta i implementacija razvojnih prioriteta zahtijevaju stručnost, resurse i koordinaciju između relevantnih tijela. Stoga postoji potreba za uspostavljanjem i razvojem funkcionalnih organizacijskih jedinica u resornim institucijama za upravljanje projektima.

Identificiran je nedostatak potpune popunjenosti i formalizacije tijela za upravljanje razvojem na razini jedinica lokalnih samouprava u ŽZH, kao i potreba za osnivanjem lokalnih razvojnih agencija koje bi dinamičnije upravljale razvojnim procesima i provedbom projekata. Osnivanje lokalnih razvojnih agencija može biti ključan korak u dinamiziranju i operativnijem vođenju razvojnih procesa, jer bi lokalne razvojne agencije bile posvećene isključivo razvoju zajednice i provedbi projekata. One mogu imati stručno osoblje i resurse koji su specijalizirani za razvojne aktivnosti te mogu pridonijeti ubrzanju i optimizaciji procesa donošenja odluka i implementaciji projekata.

3.2. Ljudski kapaciteti

Razvoj ljudskih kapaciteta ima ključnu ulogu u ostvarivanju uspješnih razvojnih procesa i projekata. Županija Zapadnohercegovačka suočava s nekoliko izazova u ovom području. Nedostatak dovoljnog broja kvalificiranog kadra koji su sposobni sudjelovati u razvojnim procesima, strateškom planiranju i pripremi te provedbi projekata, što može značajno otežati postizanje razvojnih ciljeva. Osim toga, nepoznavanje engleskog jezika postaje prepreka, pogotovo u kontekstu pripreme i apliciranja za sredstva iz EU fondova, gdje je engleski radni jezik.

Rješavanje ovih izazova može uključivati:

- Intenzivan program obuke i usavršavanja za javne službenike kako bi se poboljšale njihove vještine i znanje o razvojnim procesima i pripremi projekata;
- Poticanje učenja engleskog jezika među zaposlenicima i osiguranje resursa za jezično obrazovanje;
- Reviziju plaća i nagrađivanje visoko motiviranih i kvalificiranih državnih službenika i zaposlenika;
- Intenzivna i proaktivna suradnju s međunarodnim organizacijama i partnerima radi pružanja potpore u izgradnji kapaciteta i provedbi projekata;

Ove mjere mogu pomoći u prevladavanju izazova s ljudskim kapacitetima i unaprijediti provedbu razvojnih projekata u Županiji Zapadnohercegovačkoj.

Sveukupno gledano, kada govorimo o županijskim tijelima uprave, ključni identificirani nedostaci već duže vremensko razdoblje, kako kod postojećih ljudskih kapaciteta, tako i na institucionalnoj, razini su sljedeći:

- Nedostatak kapaciteta odnosno izostanak planiranja kapaciteta za prijevod dokumenata na engleski i s engleskog jezika;
- Nedovoljna informatička i digitalna pismenost;
- Nedovoljna uključenost institucionalnog vodstva u aktivnosti vezane za vanjske izvore financiranja razvojnih projekata;
- Nedovoljna motivacija postojećeg osoblja za rad u području razvojnih projekata i europskih integracija (bilo iz razloga niskih plaća odnosno nedostatka stimulacija, bilo iz razloga nepostojanja interesa za timski rad unutar institucije, „ne može sve raditi jedna osoba“);
- Neprepoznavanje potreba za jačanjem kapaciteta u okviru navedenih poslova od strane rukovoditelja tijela uprave;
- Nedovoljna podrška rukovoditelja tijela državnim službenicima i zaposlenicima u obavljanju navedenih poslova koji često nose i određenu dozu odgovornosti;
- Nedostatak mladog kadra u državnoj službi;
- Nedovoljna međuinstitucionalna koordinacija.

Važno je naglasiti da je organiziranje obuka o pripremi projektnih prijedlog za državne službenike, predstavnike civilnog i privatnog sektora korak u pravom smjeru za unaprjeđenje ljudskih kapaciteta u području izrade projektnih prijedloga, posebno u kontekstu europskih integracija i pristupanja pretpristupnim fondovima. Odaziv na obuke koje je Ured organizirao

u 2022. godini, ukazuje na interes i potrebu za dodatnim znanjem i vještinama u ovom području. Sustav kontinuirane edukacije koji bi se fokusirao na specifične potrebe i zahtjeve pripreme projektnih prijedloga za europske fondove, kao i druge međunarodne izvore financiranja, bio bi od velike koristi. Ured radi na razradi takvog programa, te ga već jednim dijelom implementira kroz Program izgradnje kapaciteta za pisanje i provedbu projekata. Osim toga, važno je poticati kulturu učenja i kontinuiranog profesionalnog razvoja unutar organizacija kako bi se osiguralo da stečeno znanje i vještine budu primijenjeni u praksi.

3.3 Financijski kapaciteti

U ŽZH još uvijek nije uspostavljen sustav financiranja ili sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe, a koji se provode u ŽZH. Međutim, u 2022. godini proveden je veliki broj aktivnosti u okviru projekata koja su financirana iz EU fondova (prekogranična suradnja). Nositelji ovih projekata su uglavnom općine i gradovi iz ŽZH, Javna ustanova Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG, Dom zdravlja Ljubuški, Zavod za javno zdravstvo ŽZH.

U pravilu, svi ovi projekti zahtijevaju određeno sufinanciranje od minimalno 15% ili čak vlastito predfinanciranje aktivnosti. S obzirom da nema uspostavljene sheme za sufinanciranje razvojnih projekata, korisnici su prinuđeni koristiti kreditne aranžmane kod komercijalnih banaka kako bi uspješno završili planirane aktivnosti. Naime, teret sufinanciranja projekata je izravno na nositeljima projekata i njihovim partnerima.

4. Pregled provedbe Strategije razvoja ŽZH 2021-2027 za 2022. godinu

Strategija razvoja Županije Zapadnohercegovačke 2021.-2027. usvojena je 2021. godine a izrađena je vodeći se načelima i elementima utvrđenim u Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine te Uredbi o izradi Strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine. Strategija razvoja ŽZH 2021.-2027. je pripremljena uz potporu Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDP), zajedničkog projekta Vlade Švicarske i razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP).

Sastavni dio procesa provedbe Strategije je i praćenje njezine provedbe. Za potrebe ovog poglavlja, prikupljeni su podaci pojedinih institucija u ŽZH kako bi mjerili pokazatelje definirane u strateškim i prioritetnim ciljevima. Ovo je drugi izvještaj o provedbi Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021-2027.

4.1. Struktura Strategije razvoja ŽZH 2021-2027

Strategija razvoja ima 3 strateška cilja i 11 prioritetnih ciljeva u okviru kojih je predviđeno 37 razvojnih mjera. Pregled Strateških i prioritetnih ciljeva prikazan je u tabeli 17.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETNI CILJEVI
Strateški cilj 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja
	1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje
	1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju
Strateški cilj 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva
	2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta
	2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa
Strateški cilj 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava
	3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja
	3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem
	3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture
	3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom

Tabela 19 – Pregled strateških i prioritetnih ciljeva

4.2. Ukupan pregled ostvarenih rezultata u provedbi Strategije za 2022. godinu

U ovom poglavlju se prikazuje vrijednosti ostvarenja strateških ciljeva do kraja 2022. godine u odnosu na polazne i ciljane vrijednosti po strateškim ciljevima.

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija – ovaj cilj definira tri ključna pokazatelja kroz koje se treba manifestirati ispunjenje ovog cilja. Ovim strateškim ciljem je planirano ispunjenje pokazatelja s njihovim vrijednostima, kako je prikazano u tabeli 20.

	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
Stupanj zaposlenosti u ŽZH	31,2%	32,1	33	Iznad 32%
Indeks obujma industrijske proizvodnje	111,6	114,0	103,4	115
Indeks razvijenosti	1,05	1,06	1,09	1,20

Tabela 20 – Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 1

Polazna vrijednost stupnja zaposlenosti u 2019. godini iznosila je 31,2%, a ciljna vrijednost, očekivana u 2027. godini je iznad 32%. Već u 2021. godini dosegnuta je ciljana vrijednost kada je stupanj zaposlenosti iznosio 32,1%. U drugoj godini provedbe Strategije stupanj zaposlenosti iznosio je 33%.

Indeks obujma industrijske proizvodnje bilježi velike oscilacije. Polazna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini iznosila je 111,6, a u 2021. godini je bila blizu ciljane vrijednosti koja iznosi 115. U 2022. godini vrijednost industrijske proizvodnje zabilježila je pad te je iznosila 103,4, i bila je 9,3% niža nego prethodne 2021. godine i 10% niža od ciljane vrijednosti.

Polazna vrijednost indeksa razvijenosti je 1,05, a ciljana 1,20. U 2021. godini indeks razvijenosti iznosi 1,06, a u 2022. godini iznosio je 1,09. ŽZH je jedna od 3 županije koja u posljednje tri godine bilježe samo pozitivan trend unatoč gospodarskoj krizi.

Strateški cilj 1 uključuje 3 prioriteta: 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja, 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje i 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati Županiju. Ovim prioritetnim ciljevima je planirano ispunjenje pokazatelja s njihovim vrijednostima kako je prikazano u tabeli 21.

Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	Ukupno ostvaren izvoz po glavi stanovnika u KM	6.709	9.690	13.695	9.000
	Iznos prosječne neto plaće u industriji u KM	902	959	1.061	1.000
	Ostvareni porezni prihodi po glavi stanovnika u KM na godišnjoj razini	166	212	251	200
	Broj zaposlenih u poslovnim zonama	1.505	2.076	2.401	2.000
Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	Postotak OPG-ova registriranih kao poslovni subjekti	4% (travanj, 2020.)	6,4%	7,3%	10%
	Indeks fizičkog obujma proizvodnje prehrambenih proizvoda	115,4	62,1	76,2	120
	Prosječna neto plaća u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u KM	474	490	584	600
Prioritet 1.3. Razviti turističku	Broj registriranih smještajnih jedinica u ŽZH	185	156	156	1.500

ponudu i promovirati Županiju	Broj registriranih posjeta turista u ŽZH	9.830	5.711	8.994	20.000
	Dužina registriranog boravka turista u ŽZH	1,5	1,7	1,7	2,5

Tabela 21 – Pokazatelji ostvarenja Prioritetnih ciljeva 1.1., 1.2., 1.3.

U prioritetnom cilju 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja, skoro svi pokazatelji su već u prvoj godini provedbe strategije dostigli ciljanu vrijednost. Početna vrijednost pokazatelja "Ukupno ostvareni izvoz po glavi stanovnika u KM" iznosila je 6.709, a ciljna vrijednost planirana za 2027. godinu iznosi 9.000 KM. Već u prvoj godini provedbe Strategije, vrijednost ovog pokazatelja iznosila je 9.690 KM, a u 2022. godini 13.695 KM.

Drugi pokazatelj "Iznos prosječne neto plaće u industriji u KM" također je u drugoj godini postigao ciljnu vrijednost i iznosi 1.061 KM. Početna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini bila je 902 KM a ciljna vrijednost planirana za 2027. godinu je 1.000 KM.

Treći pokazatelj Prioriteta 1.1. je "Ostvareni porezni prihodi po glavi stanovnika u KM na godišnjoj razini". Početna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini je 166 KM a ciljna vrijednost planirana za 2027. godinu je 200 KM. U prvoj godini provedbe Strategije vrijednost ovog pokazatelja je je dostigla ciljanu vrijednost i iznosila je 212, a u 2022. godini vrijednost pokazatelja je iznosila 251 KM.

Četvrti pokazatelj "Broj zaposlenih u poslovnim zonama" također je u prvoj godini dostigao ciljanu vrijednost i u 2021. godini iznosio je 2.076 a u 2022. godini 2.401. Početna vrijednost bila je 1.505 a ciljana vrijednost planirana za 2027. godinu je 2.000 zaposlenih u poslovnim zonama.

U prioritetnom cilju 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje definirani su sljedeći pokazatelji: Postotak OPG-ova registriranih kao poslovni subjekti, Indeks fizičkog obujma proizvodnje prehrambenih proizvoda i Prosječna neto plaća u području KD-Poljoprivreda. Šumarstvo i ribolov u KM.

Podaci o prvom pokazatelju "Postotak OPG-ova registriranih kao poslovni subjekti" imaju pozitivan trend. U 2020. godini samo 4% OPG-ova je bilo registrirano kao poslovni subjekt. Prema podacima prikupljenim od općina i gradova u 2021. broj registriranih PG-ova iznosio je 116, što je 6,4% od ukupnog broja OPG-ova. U 2022. godini broja PG-ova iznosio je 137, odnosno 7,3% od ukupno registriranih OPG-ova. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja planirana za 2027. godinu na razini županije iznosi 10%.

Drugi pokazatelj "Indeks fizičkog obujma proizvodnje prehrambenih proizvoda" prati negativan trend. Početna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini iznosila je 115,4, dok je ciljna vrijednost planirana za 2027. godinu 120. Vrijednost ovog pokazatelja u prve dvije godine provedbe Strategije iznosila je 62,1 u 2021. godini i 76,2 u 2022. godini.

Prosječna neto plaća u području KD Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u KM je u porastu u prve dvije godine provedbe Strategije. Početna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini bila je 474 KM. U prvoj godini provedbe Strategije iznosila je 490 KM, dok je u drugoj godini iznosila 584 KM. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 600 KM.

U prioritetnom cilju 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati Županiju definirana su sljedeći pokazatelji: Broj registriranih smještajnih jedinica u ŽZH, Broj registriranih posjeta turista u ŽZH i Dužina registriranog boravka turista u ŽZH.

U praćenju prvog pokazatelja "Broj registriranih smještajnih jedinica u ŽZH" zabilježen je negativan trend. U 2019. godini registrirano je 185 smještajnih jedinica. U 2021. godini broj smještajnih jedinica manji je za 29, te je iznosio 156. Isti broj smještajnih jedinica registriran je i u drugoj godini provedbe Strategije. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 1.500.

Broj registriranih posjeta turista u ŽZH je smanjen u prve dvije godine provedbe Strategije, najvećim dijelom zbog zatvaranja granica i ograničenog kretanja u 2020. i 2021. godini. Tako je početna vrijednost ovog pokazatelja u 2019. godini iznosila 9.830 registriranih posjeta, a u 2021. godini zabilježeno je 5.711 posjeta, dok je u 2022. zabilježen blagi rast i registrirano je 8.994 posjeta. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 20.000 registriranih posjeta do 2027. godine.

Dužina registriranog boravka turista u ŽZH bilježi pozitivan trend u 2021. i 2022. godini. Početna vrijednost ovog pokazatelja iznosila je 1,5. U 2021. godini dužina registriranog boravka turista iznosila je 1,7 dana, isto kao i u 2022. godini. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja iznosi 2,5 dana do 2027. godini.

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija – Ovaj cilj definirano je tri pokazatelja: stopu prirasta stanovništva, udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti i stopu nezaposlenosti stanovništva.

	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
Stopa prirasta stanovništva	-146	-393	-184	-30
Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti	14,7%	13,98%	13,73%	15,5%
Stopa nezaposlenosti stanovništva	34,5%	35,1%	34%	Ispod 30%

Tabela 22– Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 2

Polazna vrijednost stope prirasta stanovništva iznosi -146, a ciljana vrijednost u 2027. godini je -30. Stopa prirasta stanovništva u 2021. godini iznosila je -393, i to je najveći negativni prirodni prirast u posljednjih 11 godina i možemo zaključiti da ta brojka odražava posljedice globalne pandemije uzrokovane virusom COVID 19. U 2022. godini stopa prirodnog prirasta iznosila je -184. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini iznosi -30.

Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti u 2019. godini iznosila je 14,7%, a ciljana vrijednost je 15,5%. U 2021. godini vrijednost ovog pokazatelja iznosila je 13,98% i bilježi negativan trend, koji se nastavlja i na drugu godinu provedbe Strategije kada je vrijednost ovog pokazatelja iznosila 13,73%.

Stopa nezaposlenosti stanovništva u polaznoj godini je iznosila 34,5%, a ciljana vrijednost je ispod 30%. Ovaj pokazatelj je u 2021. godini iznosio 35,1, što znači da je stopa nezaposlenosti bila u porastu. Stopa nezaposlenosti se u drugoj godini provedbe Strategije smanjila za 1%, i iznosila je 34%.

Strateški cilj 2 uključuje 3 prioriteta: 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva, 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada i 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa.

Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva	Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom zdravstvene zaštite temeljem ankete (postotak anketiranih)	Ne provodi se	Ne provodi se	Podaci nedostupni u trenutku izrade Izvještaja	75% anketiranih
	Broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (2018.)	121.413	45.686	61.047	Ispod 100.000
	Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom i obujmom socijalnih usluga (postotak anketiranih)	Ne provodi se	Ne provodi se	Ne provodi se	75% anketiranih
Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada	Broj djece u predškolskim ustanovama (javni i privatni vrtići)	714 (Korekcija: 1110)	(2021/22) 1164	(2022/23) 1427	750
	Broj učenika osnovnih škola na 1000 stanovnika	83,61	79,21	78,49	90
	Broj učenika srednjih strukovnih škola na 1000 stanovnika	21,60	21,21	22,05	25
Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa	Broj aktivnih udruga mladih	14	14	14	20
	Postotak odseljenih u dobi do 35 godina starosti od ukupnog broja odseljenih osoba	68%	72,79%	68,57%	40%
	Udio izdvajanja iz proračuna za šport	0,84%	0,74%	0,80%	0,90%

Tabela 23 – Pokazatelji ostvarenja Prioritetnih ciljeva 2.1., 2.2., 2.3.

U prioritetnom cilju 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva definirani su sljedeći pokazatelji: Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom zdravstvene zaštite temeljem ankete (postotak anketiranih), Broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zaštiti i Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom i obujmom socijalnih usluga (postotak anketiranih).

Anketa zadovoljstvo stanovništva kvalitetom zdravstvene zaštite, nije se provodila u polaznoj 2019. godini, kao ni u prvoj godini provedbe Strategije 2021. godini. Podaci o postotku anketiranog stanovništva u 2022. godini nisu bili dostupni u trenutku izrade Izvještaja. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 75% anketiranih.

Broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti iznosio je 121.413 u 2018. godini. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja za 2027. godinu je ispod 100.000. Prema podacima Zdravstvenog statističkog godišnjaka za 2021. i 2022. godinu broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je drastično smanjen te je u 2022. godini iznosio 64.047.

Anketa zadovoljstva kvalitetom i obujmom socijalnih usluga, definirana je kao treći pokazatelj Prioriteta 2.1., ali nije se provodila u polaznoj 2019. godini, kao ni u prve dvije godine provedbe Strategije. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 75% anketiranih.

U prioritetnom cilju 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada definirani su sljedeći pokazatelji: Broj djece u predškolskim ustanovama, Broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika i Broj učenika srednjih strukovnih škola na 1.000 stanovnika.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u predškolskim ustanovama u polaznoj 2019. godini bilo je 714 djece. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 750 djece u predškolskim ustanovama, odnosno očekivano je povećanje za 5%. Međutim, uvidom u podatke Federalnog zavoda za statistiku utvrdilo se da je u analizi stanja naveden pogrešan podatak te je u 2019/20. godini broj djece u predškolskom obrazovanju bio 1110. S obzirom da je planirano povećanje od 5% do 2027. godine, stoga bi prema novim podacima očekivani broj djece u 2027. godini bio 1170. Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2022/23. godini broj djece u predškolskom obrazovanju bio je 1427.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika u početnoj 2019. godini iznosio je 83,61. Ovaj pokazatelj prati negativan trend kroz prve dvije godine provedbe Strategije. U 2021. godini broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika iznosio je 79,21, u 2022. godini 78,49. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini iznosi 90.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj učenika srednjih strukovnih škola na 1.000 stanovnika u 2019. godini iznosio je 21,60. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 25. U 2022. godini broj učenika srednjih strukovnih kola iznosio je 22,05.

U prioritetnom cilju 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa definirana su tri pokazatelja. Prvi pokazatelj "Broj aktivnih udruga mladih" u polaznoj 2019. godini iznosio je 14. Vrijednost ovog pokazatelja prema dostupnim podacima u trenutku izrade izvještaja stagnira. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 20.

Postotak odseljenih u dobi do 35 godina starosti u ŽZH iznosio je 68% u polaznoj 2019. godini. U prvoj godini provedbe Strategije postotak odseljenih u dobi do 35 godina povećao se za skoro 5% te je iznosio 72,79%. U 2022. godini, postotak odseljenih se smanjio i iznosio je 68,57% no i dalje je veći nego u polaznoj godini. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 40% u 2027. godini.

Udio izdvajanja iz proračuna za šport u polaznoj 2019. godini iznosio je 0,84% od ukupnog proračuna. Ovaj pokazatelj prati pozitivan trend kroz prve dvije godine provedbe Strategije, te je udio izdvajanja za šport u 2021. godini iznosio 0,74%, a u 2022. godini 0,80%. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini iznosi 0,90%.

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija – Ovaj cilj definirao je tri pokazatelja: gustoću naseljenosti, migracijski saldo i postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima županije.

	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
Gustoća naseljenosti	68,5	68,1	67,8	70
Migracijski saldo	-104	-13	-6	+10
Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima županije ⁴	75,50	Nema relevantnih podataka	Nema relevantnih podataka	Iznad 75,50%

Tabela 24 – Pokazatelji ostvarenja Strateškog cilja 3

Prvi pokazatelj strateškog cilja 3 je gustoća naseljenosti, koja je u polaznoj 2019. godini iznosila 68,5, a ciljana vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini je 70. U 2021. godini gustoća naseljenosti iznosi 68,1 što znači da ovaj pokazatelj bilježi negativan trend, koji se nastavlja i u 2022. godini kada je iznosio 67,8.

Migracijski saldo je u 2019. iznosio -104, a ciljana vrijednost je +10. U 2021. ovaj pokazatelj bilježi pozitivan trend i migracijski saldo iznosio je -13. Razlog ovog trenda je jednim djelom i zatvaranje država tj. nemogućnost kretanja među državama u jeku pandemijske krize. U 2022. godini se nastavio pozitivan trend, te je u drugoj godini provedbe Strategije migracijski saldo iznosio -6.

Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima je 75,50%, a ciljana vrijednost ovog pokazatelja u 2027. godini iznosi iznad 75,50%. U trenutku izrade ovog izvješća podaci o postotku stanovništva u ruralnim područjima nisu bili dostupni, te će se obrađivati u sljedećim izvještajnim razdobljima.

Strateški cilj tri uključuje pet prioriteta: 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava, 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja, 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem, 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture, 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom.

Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Vrijednost u 2021.	Vrijednost u 2022.	Ciljna vrijednost (2027.)
3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	Prosječna visina sredstava povučениh u ŽZH iz vanjskih izvora godišnje	1.000.000	460.199,33	460.199,33	1.500.000
	Postotak kaznenih djela podmićivanja službene i druge odgovorne osobe	10,2%	9,90%	7,56%	5%
	Postotak anketiranih građana zadovoljnih kvalitetom rada javne uprave na razini županije	Ne provodi se	Ne provodi se	Ne provodi se	75% anketiranih
3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	Broj počinjenih kaznenih djela	300	225	224	200
	Broj prometnih nesreća s nastradalim osobama	298	281	273	200
	Postotak nepogoda uzrokovanih	Nije	Nije	Nije	Ispod 10%

⁴ Ovaj će se podatak obrađivati u sljedećim izvještajnim razdobljima.

	ljudskim djelovanjem od ukupnog broja pojava	rađena procjena	rađena procjena	rađena procjena	
3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem	Postotak stanovništva uključenog u odvojeno prikupljanje otpada	0%	0%	0%	25%
	Uspostavljen sustav mjerenja zagađenja zraka	Nema	Nema	Nema	DA
	Broj zaštićenih područja prirodne baštine u ŽZH	0	0	0	4
3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	Postotak stanovništva pokriven pitkom vodom	79%	80,12%	84,60%	90%
	Postotak stanovništva pokriven kanalizacijskim sustavom	17%	17,25%	17,38%	40%
	Ukupna duljina uređenih regionalnih cesta u ŽZH u km	73,8	161	161	150-200
3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom	Broj registriranih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda	0	0	0	8
	Postotak vrednovanih arheoloških lokaliteta koji su stavljeni u funkciju	0	0	0	5%
	Visina izdvajanja za kulturu u KM	290.000	270.000	420.000	400.000

Tabela 25 – Pokazatelji ostvarenja Prioritetnih ciljeva 3.1., 3.2., 3.3., 3.4., 3.5.

U prioritetnom cilju 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava definirana su sljedeći pokazatelji: Prosječna visina sredstava privučenih u ŽZH iz vanjskih izvora godišnje, Postotak kaznenih djela podmićivanja službene i druge odgovorne osobe i Postotak anketiranih građana zadovoljnih kvalitetom rada javne.

Prvi pokazatelj "Prosječna visina sredstava privučenih u ŽZH iz vanjskih izvora godišnje" bilježi negativan trend u prve dvije godine provedbe Strategije. Početna vrijednost privučenih sredstava iznosila je 1.000.000 KM u 2019. godini, a u 2021. i 2022. godini privučeno je 460.199,33 KM sredstava iz vanjskih izvora prema podacima prikupljenih od institucija u ŽZH. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 1.500.000 KM u 2027. godini.

Postotak kaznenih djela podmićivanja službene i druge odgovorne osobe bilježi negativan trend. Tako je početna vrijednost ovog pokazatelja iznosila 10,2% u 2019. godini, a u prve dvije godine provedbe Strategije postotak kaznenih dijela se smanjio za 0,3% i iznosio je 9,90% u 2021. godini. U 2022. godini smanjio se za 2,64% i iznosio je 7,56%. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 5%.

Treći pokazatelj Prioriteta 3.1. je "Postotak anketiranih građana zadovoljnih kvalitetom rada javne uprave na razini županije" i u polaznoj godini anketiranje se nije provodilo. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 75% anketiranih osoba, no ni u prve dvije godine provedbe Strategije nisu se provodile ankete.

U prioritetnom cilju 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja definirani su sljedeći pokazatelji: Broj počinjenih kaznenih djela, Broj prometnih nesreća s nastradalim osobama i Postotak nepogoda uzrokovanih ljudskim djelovanjem od ukupnog broja pojava.

Broj počinjenih kaznenih dijela u polaznoj 2019. godini je iznosio 300 i ovaj pokazatelj u 2021. i 2022. godini bilježi smanjenje. U 2021. godini broj kaznenih djela se smanjio za 75 i iznosio je 225. U 2022. godini broj kaznenih djela je bio 224, što je jedno kazneno djelo

manje nego prethodne i 46 manje nego u polaznoj godini. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je 200 u 2027. godini.

Broj prometnih nesreća s nastradalim osobama također bilježi negativan trend. U polaznoj 2019. godini zabilježeno je 298 prometnih nesreća s nastradalim osobama. U 2021. godini ovaj pokazatelj iznosio je 281, a 2022. godine 273. Ciljna vrijednost pokazatelja u 2027. godini iznosi 200.

Postotak nepogoda uzrokovanih ljudskim djelovanjem od ukupnog broja pojava je bio nepoznat u polaznoj godini jer nije rađen procjena. Ciljna vrijednost ovog pokazatelja je ispod 10%, no ni u prve dvije godine provedbe Strategije nije rađena procjena.

U prioritetnom cilju 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem definirani su sljedeći pokazatelji: Postotak stanovništva uključenog u odvojeno prikupljanje otpada, Uspostavljen sustav mjerenja zagađena zraka i Broj zaštićenih područja prirodne baštine.

Početna vrijednost prvog pokazatelja u 2019. godini bila je 0%. Ciljna vrijednost ovog pokazatelj je 25%. U prve dvije godine provedbe Strategije vrijednost ovog pokazatelja bila je 0%.

Sustav mjerenja zagađenja zraka nije uspostavljen u polaznoj 2019. godini, kao ni u prve dvije godine provedbe Strategije. Cilj je uspostaviti ovaj sustav do 2027. godine.

Broj zaštićenih područja prirodne baštine u ŽZH u polaznoj godini iznosio je 0, a ciljna vrijednost u 2027. godini su 4 zaštićena područja. U prve dvije godine provedbe Strategije još uvijek nema zaštićenih područja prirodne baštine.

U prioritetnom cilju 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture definirani su sljedeći pokazatelji: Postotak stanovništva pokriven pitkom vodom, Postotak stanovništva pokriven kanalizacijskim sustavom i Ukupna duljina uređenih regionalnih cesta u ŽZH u km.

Postotak stanovništva pokriven pitkom vodom je u porastu. U 2019. godini 79% posto stanovništva je bio pokriven pitkom vodom, ciljna vrijednost je 90%. U 2021. godini postotak pokrivenosti pitkom vodom je iznosio 80,12%, a u 2022. 84,6%.

Postotak stanovništva pokriven kanalizacijskim sustavom je također u porastu. U polaznoj godini ovaj pokazatelj je iznosio 17%, dok je ciljna vrijednost u 2027. godini 40%. U 2021. godini pokrivenost kanalizacijskim sustavom iznosila je 17,25% a u 2022. godini 17,38%.

Ukupna duljina uređenih regionalnih cesta u ŽZH u km je već u prvoj godini provedbe Strategije bila je približna ciljnoj vrijednosti. Polazna vrijednost ovog pokazatelja iznosila je 73,8 km a ciljna vrijednost je od 150 do 200 km. U prve dvije godine provedbe Strategije ukupna duljina uređenih regionalnih cesta iznosila je 161 km.

U prioritetnom cilju 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom definirani su sljedeći pokazatelji: Broj registriranih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda, Postotak vrednovanih arheoloških lokaliteta koji su stavljani u funkciju i Visina izdvajanja za kulturu u KM.

Ciljna vrijednost registriranih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda je 8. U trenutku izrade Strategije nije bilo registriranih proizvođača, kao ni u prve dvije godine provedbe Strategije.

Vrednovanih arheoloških lokaliteta koji su u potpunosti stavljeni u funkciju također još uvijek nema, iako je ciljna vrijednost 5% u 2027. godini. Prema podacima Zavoda za kultura djelomično su u funkciji 4 lokaliteta, što je u postotku 0,6%.

Financijska sredstva koja se izdvajaju za kulturu su u porastu. U polaznoj 2019. godini za kulturu se izdvajalo 290.000 KM, a cilj do 2027. godine je 400.000 KM izdvajanja za kulturu. U prvoj godini provedbe Strategije za kulturu je izdvojeno 270.000 KM, a drugoj godini 420.000 KM.

Iz kratkog pregleda pokazatelja strateških ciljeva i prioriteta, vidljivo je da su neki pokazatelji već u prve dvije godine provedbe Strategije dosegli ciljne vrijednosti. Iako dosta pokazatelja bilježi pozitivan trend, većinu pokazatelja još uvijek nije moguće mjeriti. Mjerenje odnosno praćenje pojedinih pokazatelja je onemogućeno zbog nedostupnosti relevantnih podataka, dok će za jedan dio pokazatelja praćenje krenuti u sljedećim izvještajnim razdobljima kada se provedu određene strateške aktivnosti.

4.3. Preporuke za jačanje sustava praćenja provedbe strategije

U cilju kontinuiranog poboljšanja sustava provedbe i praćenja provedbe Strategije razvoja ŽZH u nastavku su predložene preporuke za poboljšanje sustava provedbe strategije, a koje su utemeljene na iskustvima i uočenim potrebama iz prethodnog razdoblja.

- Uložiti dodatne napore u izgradnji i jačanju ljudskih i institucionalnih (organizacijskih) kapaciteta za strateško planiranje, pripremu i provedbu projekata te programiranje sredstava, posebice sredstava iz EU fondova;
- Uspostaviti sustav financiranja/sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe;
- Sustav poticajnih mjera u resornim ministarstvima dodatno uskladiti s mjerama i prioritetima Strategije razvoja i razvojnih politika kako bi se doprinijelo ispunjavanju ciljeva definiranih u Strategiji razvoja ŽZH;
- Poboljšati međusobno koordinaciju županijskih tijela uprave na provedbi i praćenju provedbe razvojnih mjera;
- Poboljšati sustav prikupljanja i vođenja podataka u tijelima uprave, a u cilju učinkovitijeg praćenja provedbe razvojnih mjera i ostvarivanja ciljeva iz Strategije razvoja ŽZH;
- Uspostaviti stratešku platformu za dijalog s privatnim sektorom kako bi se dodatno uključio doprinos privatnog sektora u provedbi Strategije razvoja i doprinos ispunjavanju strateških ciljeva ŽZH.

5. Doprinos ŽZH ciljevima održivog razvoja

2015. godine se Bosna i Hercegovina, zajedno sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva. Agenda 2030 je plan djelovanja za ljude, planetu i napredak. Njen cilj je da osnaži opći mir u većoj slobodi. Ovaj plan će provoditi sve zemlje i sve zainteresirane strane, djelujući kroz partnerstvo zasnovano na suradnji.

Ciljevi održivog razvoja predstavljaju intelektualni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti za cijeli svijet. Oni se bave globalnim izazovima s kojima se cijeli svijet suočava, uključujući siromaštvo, nejednakost, klimatske promjene, degradaciju okoliša, napredak, mir i pravdu. Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja zasnivaju se na tri ključna principa:

- Univerzalnost, koja podrazumijeva obavezu i spremnost svih zemalja za njihovu primjenu, uvažavajući unutrašnja uređenja i stupanj razvoja koji doprinose sveukupnom naporu za održivi razvoj u svim kontekstima i vremenima;
- Integracija svih aspekata održivog razvoja, što podrazumijeva ravnomjeran ekonomski rast uz zaštitu okoliša i prirodnih resursa, uz istovremeno kreiranje pravednog društva i smanjenje nejednakosti;
- Princip „Niko ne smije biti isključen“, kojim se teži eliminirati multidimenzionalne uzroke siromaštva i nejednakosti kao i diskriminaciju u svim oblicima. Uvođenje tog principa u praksu zahtijeva mehanizme upravljanja i odgovornosti na svim nivoima, od lokalnog do međunarodnog, kako bi se osiguralo provođenje mjera za osiguravanje jednakosti.

Bosna i Hercegovina izradila je Okvir za Ciljeve održivog razvoja, kao zajednički dokument svih razina vlasti koji utvrđuje šire razvojne pravce, putem kojih vlasti na svim razinama i društvo u Bosni i Hercegovini nastoje doprinijeti ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. Utvrđena su tri pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini: 1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) Pametan rast, 3) Društvo jednakih mogućnosti, te dvije horizontalne teme: 1) Ljudski kapital za budućnost i 2) Princip „Niko ne smije biti isključen“.

Županija Zapadnohercegovačka zauzela je jasno opredjeljenje za provedbu Ciljeva održivog razvoja što se jasno odražava kroz Strategiju razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021- 2027. Opredjeljenost se odražava ne samo u deklarativnoj izjavi već i kroz sadržaj razvojnih mjera, te prioriteta i strateških ciljeva razvoja.

Prema okviru za ciljeve održivog razvoja u BiH usklađeni su i komplementarni sva tri strateška cilja Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021.-2027. i to sljedećim redoslijedom:

Razvojni pravac: “Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom”

- Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija
 - Prioritet 3.1. Učinkovita i otvorena i odgovorna javna ustanova
 - Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja

Razvojni pravac: “Pametan rast”

- Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija
 - Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja

- Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija
 - Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada
 - Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa
- Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija
 - Prioritet 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem
 - Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture

Razvojni pravac: "Socijalna uključenost – društvo jednakih mogućnosti"

- Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija
 - Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva
 - Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada

U Županiji Zapadnohercegovačkoj u prethodnom razdoblju pokrenuto je niz aktivnosti i projekata koji doprinose ispunjavanju ciljeva održivog razvoja, što se reflektira kroz pokazatelje prikazane u izvještaju o razvoju za 2022. godinu, kao i kroz pregled provedbe strategije odnosno pregled ispunjenosti pokazatelja po strateškim i prioritetnim ciljevima.

Također, Vlada Županije Zapadnohercegovačke potpisala je u sporazum s UNDP-om na provedbi Programa „Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja kao temelj za održiv i inkluzivan rast u Bosni i Hercegovini“, u okviru kojeg je također planiran niz aktivnosti na lokalizaciji ciljeva održivog razvoja kao i praćenja doprinosa ŽZH ciljevima održivog razvoja.